

ASENDUSKODU KASVATUSALA TÖÖTAJATE KOOLITUSVAJADUSE ANALÜÜS

Koostajad

Madli Raudkivi

analüütik

Enelis Linnas

koolitusspetsialist - projektijuht

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

Tallinn

2017

Sisukord

SISSEJUHTATUS	3
1. ASENDUSKODU TEENUS JA KASVATUSALA TÖÖTAJAD EESTIS	4
2. LAPSE PÕHIÕIGUSED.....	5
2.1. ÜRO Laste õiguste konventsioon	5
2.2. ÜRO asendushoolduse juhised	8
2.3. Asenduskoduteenuse miinimumnõuded Eestis.....	10
3. ASENDUSKODU KASVATUSALA TÖÖTAJATE KOOLITUSVAJADUS.....	12
3.1. Kirjandusallikates välja toodud olulised teemavaldkonnad asenduskodu kasvatusala töötajatel.....	13
3.2. Täiendkoolituste tagasisides välja toodud koolitust vajavad teemad	17
3.3. Veebiküsitluses kasvatusala töötajate poolt välja toodud koolitust vajavad teemad.....	17
3.4. Kasvatajate hinnangud kaardistatud pädevustele.....	19
3.5. Asenduskodu juhtide nägemus kasvatusala töötajate koolitusvajadusest	20
3.6. Asenduskodu taustaga noorte fookusgrupp-töötuba	21
3.6. Individuaal-intervjuu Marko Adamsoniga	24
3.7. Tallinna Lastekodu juhataja välja toodud koolitusvajadus	26
3.8. Laste turvakodu töötajate koolitusvajadus.....	27
4. UUS KOOLITUSKAVA	30
4.1. Ekspertümarlaud koolituskava kokkupanekuks.....	30
KASUTATUD KIRJANDUS.....	38
LISA 1. Täiendkoolituste tagasisides välja toodud koolitust vajavad teemad.....	41
LISA 2. Šotimaa asenduskodu kasvatajatele suunatud õppekava täpsem õppekava	44
LISA 3. Asenduskodu töötajate veebiküsitluse ankeet.....	46

SISSEJUHATUS

Koolitusvajaduse analüüsi eesmärk oli koostada asenduskodude kasvatusala töötajate jaoks vajalik pädevusraamistik ning analüüsida nende koolitusvajadust asenduskodus töötamisel. Teisteks eesmärkideks oli analüüsida asenduskodu kasvatusala positsioonide diferentseerituse vajadust ja olemasolevat asenduskodu kasvatusala töötajate täiendkoolituste toimimist.

Vajadus analüüsida asenduskodu kasvatusala töötajate koolitusvajadust ja olemasolevat koolitussüsteemi tuleneb sellest, et seda ei ole varasemalt põhjalikult uuritud mistõttu ei ole teada, kas olemasolev koolitus, selles käsitletavat teemas ja probleeme ning ka üldisemalt koolituse korraldus vastab praegu asenduskodu kasvatusala töötajate vajadustele. Lisaks tekkis võimalus analüüsida asenduskodu kasvatusala töötajate koolitusvajadust TAT (toetuse andmise tingimuste) „Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine“ meetme toetusel, mille eesmärk on tõsta asendushoolduse kvaliteeti, arendada asendushoolduse tugi- ja järelhooldusteenuseid ning suurendada perepõhise asendushoolduse pakkujate hulka. Kavandatavate tegevuste ülesanne on toetada asendushoolduselt lahkujate paremat toimetulekut, sotsiaalset lõimitust kogukonnaga ning aktiivset ja jätkuvat osalemist tööturul. Meetme raames viiakse perioodil 2015-2020 ellu tegevused kolme organisatsiooni, Sotsiaalministeeriumi, Tervise Arengu Instituudi ja Sotsiaalkindlustusameti, koostöös (Sotsiaalkindlustusamet 2016).

Käesolev analüüs on koostatud perioodil märts 2016 – jaanuar 2017. Selle perioodi tegevuste hulka kuulusid:

- Kirjanduse analüüs (Eesti kui ka välismaised uuringud, välismaised õppekavad, asenduskodu ameti- ja teenusekirjeldused, ÜRO lapse õigused, seadusandlus)
- Asenduskodu kasvatusala 160h täiendkoolituste tagasiside analüüs
- Fookusgrupp asenduskodu juhatajatega, mis käsitles kasvatajate diferentseeritust, koolitustel osalemist ja töötajate koolitusvajadust. Lisaks individuaal-intervjuu Tallinna Lastekodu juhatajaga.
- Asenduskodu töötajatele suunatud koolitusvajadust, koolituste korraldus, koolitustel osalemist ja asenduskodu elu käsitlev veebiküsitlus.
- Intervjuu asenduskodust ellu astunud noortega
- Asenduskodu kasvatusala koolituse koolitajate kirjalikud vastused
- Laste turvakodude töötajate väiksemamahuline koolitusvajaduse analüüs
- Fookusgrupp-töötuba asenduskodu taustaga noortega

1. ASENDUSKODU TEENUS JA KASVATUSALA TÖÖTAJAD EESTIS

Asendushoolduse roheline raamatu andmetel (EV Sotsiaalministeerium 2014:21) oli asenduskoduteenuse osutajaid (juriidilises tähenduses) Eestis 2014. aasta novembri seisuga kokku 35. Neist osa pakub asenduskoduteenust mitmes erinevas teenuseosutamise üksuses – nt SOS Lasteküla Keilas, Tallinnas, Põltsamaal ja Narva-Jõesuus ning Tallinna Lastekodu 9 erinevas üksuses üle Tallinna. Asenduskoduteenust osutatakse kõigis Eesti maakondades, ent asenduskoduteenuse kohtade ning sellest tulenevalt ka asenduskoduteenusele suunatud laste arv varieerub maakondade võrdluses oluliselt (...). Põhiosa (70%) asenduskoduteenusel olevatest lastest oli 2014.aastal teenusel neljas maakonnas – Harjumaal (sh Tallinnas) 283 last, Ida-Virumaal 207 last, Tartumaal 155 last ja Lääne-Virumaal 76 last. Kuna asenduskoduteenuse kohtade arv maakonnas ei vasta alati maakonna vajadustele, siis suunatakse lapsi asenduskoduteenusele ka teistesse maakondadesse.

Eesti asenduskodudes on võimalik leida neljale erinevale kvalifikatsioonitasemele vastavat kasvatajat – abikasvataja, nooremkasvataja, kasvataja ja vanemkasvataja. Eraldi kvalifikatsiooniga on ka perevanem (peab olema vähemalt 25.aastane, kasvataja kvalifikatsiooniga). Kõigi tasemete eelduseks on vähemalt keskharidus, millele kvalifikatsiooni suurenedes lisanduvad uued nõudmised (SHS S§ 15⁹). Asenduskodudes laste ja noortega tegelevaid põhitöötajaid oli 2013. aasta lõpu seisuga kokku 667, neist vanemkasvatajaid 18, kasvatajaid 220, nooremkasvatajaid 133 ning abikasvatajaid 205; lisaks 59 muu kasvatusala töötajat. Perevanemaid, kes elavad lastega ööpäevaringselt ja püsivalt asenduskodus koos, töötas asenduskodudes kokku 32 (EV Sotsiaalministeerium 2014).

Perevanemaga teenuse põhimõttel pakub sealjuures kas täielikult või osaliselt asenduskoduteenust 10 teenusepakkujat. Kuna perevanema roll ja töökorraldus on teenusepakkujate puhul aga erinevalt kujundatud, siis on nn perevanemaga teenuse levikut keeruline ühtselt hinnata (EV Sotsiaalministeerium 2014).

Muudest spetsialistidest töötas asenduskodudes 3 logopeedi või eripedagoogi, 5 psühholoogi või kutsenõustajat, 14 sotsiaaltöötajat, 4 füsioterapeuti ja 2 tegevusterapeuti, 2 arsti ja 9 õde.

2. LAPSE PÕHIÕIGUSED

Asenduskodus kasvatajatele pädevusraamistiku loomisel ning koolituse sisu kokkupanekul tuleb silmas pidada, et lapse vajadused ja õigused oleksid selles täiel määral kaitstud ja teemavaldkondades esindatud. Selleks, et võrrelda kaardistatud pädevusi on välja toodud põhipunktid ÜRO laste õiguste konventsioonist kui ka Eesti seadusandlusest, mis on seotud asenduskoduteenusega.

2.1. ÜRO Laste õiguste konventsioon¹

Lapse õiguste konventsioon toob välja neli üldpõhimõtet: ebavõrdse kohtlemise keeld, lapse huvide esikohale seadmine, lapse ellujäämise ja arengu tagamine ning lapse seisukohtadega arvestamine. Need neli moodustavad konventsiooni põhialused ja lapsesõbraliku ühiskonna standardi, mille järgimise korral saab iga laps areneda harmooniliselt ja realiseerida kõiki oma võimeid.

Konventsiooni põhipunktid on:

Õigus elule ja arengule. Igal lapsel on sünnipärane õigus elule ja maksimaalsele võimalikule (st võimetest lähtuval) arengule. Maksimaalselt arendava kasvukeskkonna võimaldamine tähendab, et lapsele peab olema tagatud parim võimalik lapsepõlv. Last tuleb kasvatada tema loomupärasteid oskusi ja võimeid silmas pidades. Lapsele tuleb võimaldada harmoonilist, armastavat, õnnelikku ja mõistvat kasvukeskkonda.

Õigus elule ja arengule on kõigil lastel, ka neil, kellel on mõni haigus, füüsiline või vaimne puue. Ka sellisele lapsele peab võimaldama tema vajadustest lähtuva maksimaalset arengut soodustava kasvukeskkonna. See peab olema võrdväärne terve lapse kasvukeskkonnaga. Haige, vaimse või füüsilise puudega lapse elutingimused peavad tagama talle eneseväärikuse, soodustama enesekindluse kujunemist ja võimaldama ühiskonnas aktiivselt osaleda.

Õigus kaitsele. Last tuleb kaitsta igasuguse vaimse ja füüsilise vägivalla, ülekohtu, hooletussejätmise, hooletu või julma kohtlemise või eksploateerimise ning seksuaalse või muu kuritarvitamise eest. Lapsel on õigus perekonna, ühiskonna, omavalitsuse ja riigi erilisele kaitsele ning abile.

- Vaimse vägivalla all mõeldakse alandamist, solvamist, isoleerimist ja muid tegevusi, mis mõjutavad lapse vaimset tervist. Alandavalt mõjub ka karistamine, mis väljendub alavääristamises, piinlikkustunde tekitamises, mõnitamises, ülekohtus, ähvardamises, hirmutamises või naeruvääristamises. Vaimse vägivalla puhul on eriti haavatavad füüsilise ja

¹ Laste Ombudsman (2016) Laste õigused ja kohustused. URL: <http://lasteombudsman.ee/et/taiskasvanu/lapse-õigused-ja-kohustused>

vaimse puudega lapsed. Alandavaks kohtlemiseks peetakse füüsilist või vaimset laadi valu või kannatuste põhjustamist eesmärgiga inimest alandada.

- Kehalise või füüsilise karistamise alla käib mistahes karistamine, kui kasutatakse füüsilist jõudu ja mille eesmärgiks on põhjustada kuitahes kerget või rasket valu ning ebamugavust. Füüsilise karistamise all mõeldakse löömist käe või vahendiga, kuid ka tutistamist, raputamist, loopimist, küünistamist, torkimist, põletamist, kõrvetamist või ka sunnitud söömist. Kehaline karistamine on lapse jaoks alandav. Kehaline ja muul viisil alandav kohtlemine riivab lapse eneseväärikust ja õigust kehalisele terviklikkusele. Käitumist, mida täiskasvanu ei aktsepteeri enda suhtes, ei tohi ta rakendada lapse suhtes. Lapse huvides on olla kaitstud mistahes liiki vägivalda eest.

Lastega tegelevate täiskasvanute ülesanne on kaitsta lapsi nii vaimse kui ka füüsilise vägivalda eest. See tähendab, et täiskasvanud peavad laste eest seisma ning teatama juhtumitest, kui lapsi on füüsiliselt karistatud, füüsiliselt ja vaimselt väärkoheldud või kui valitseb selline oht või kahtlus. Abivajavast lapsest on kohustus teada anda kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötajale ja vajadusel politseile.

Õigus tervise kaitsele. Lapsele peab olema tagatud võimalus olla terve ja saada arstiabi. Kõigil lastel on õigus võimalikult heale tervisele, ravivahenditele ja ravile ning võrdne õigus saada abi ja hooldust. Eestis on kõigile lastele tagatud tasuta ravikindlustus kuni 19-aastaseks saamiseni. Kuni selle ajani on lastel õigus saada ka tasuta hambaravi. Lastekaitse seadusest tulenevalt on lapsel kohustus hoida oma tervist. See tähendab, et laps peab vastutama isikliku hügieeni eest, toituma tervislikult, arendama oma kehalist võimekust ja piisavalt puhkama. Iseenesest mõistetavalt peab ta hoiduma tervist kahjustavatest eluviisidest, muuhulgas suitsetamisest, alkoholist ning uimastitest

Õigus privaatsusele. Ühegi lapse eraellu, perekonna ellu, kodusse ega kirjavahetusse ei või meelevaldselt ega ebaseaduslikult sekkuda. Lapsel on õigus isiklikule elule, suhtlusringile ja sõpradele. Lapsele peab seega olema tagatud privaatsus igas olukorras, kaasa arvatud pereringis. Lapsel on õigus saada meditsiinilist nõustamist või õigusabi vanema nõusolekuta ja nii, et sellest vanemat ei teavitata. Arst peab seejuures mõistagi arvestama lapse vanuse ning küpsusega.

Lapse õigust eraelule ei tohi kahjustada meelevaldse või ebaseadusliku sekkumisega, riivates lapse au, väärikust ja head mainet. Korduv jöhker sekkumine lapse eraellu võib olla aluseks administratiiv- või distsiplinaarvastutusele võtmiseks, vanema hooldusõiguse piiramiseks või äravõtmiseks.

Õigus mõlema vanema hoolitsusele. Lapse loomulikuks arengukeskkonnaks on perekond. Esmane vastutus lapse kasvatamisel ja arendamisel lasub tema vanematel. Lapsel on õigus vanemate

hoolitsusele ja õigus suhelda mõlema vanemaga ka juhul, kui vanemad ei ela koos. Perekond on lapsele parim kasvukeskkond. Riigil on kohustus vanemaid ja peresid harida ning toetada lapsele vajalike arengutingimuste loomisel. Vanematel on kohustus ja õigus hoolitseda oma lapse eest.

- Euroopa Inimõiguste Kohtu suurkoda on öelnud, et vanemate hooldusõigusega seotud juhtumites tuleb ühelt poolt maksimaalselt säilitada perekondlikud sidemed (v.a juhul, kui perekond on mingil põhjusel lapsele täielikult sobimatu). Perekondlikud sidemed võib katkestada vaid teatud erandlikel juhtudel. Enne katkestamist tuleb teha kõik, et perekonda koos hoida. Võimalusel tuleb perekondlikke sidemeid aidata taastada. Teiselt poolt on lapse huvides, et vanemal, kes kahjustaks lapse tervist või arengut, ei ole õigust kasutada oma õigust lapsega suhelda.
- Lapse paigutamine hoolekandeesutusse peaks olema ajutine meede, mille rakendamine tuleb lõpetada kohe, kui olukord seda võimaldab. Lapse tohib hoolekandeesutusse paigutada eesmärgiga viia ta pere juurde esimesel võimalusel tagasi. Lisaks on kohus öelnud, et vanemlike suhete täielik lõpetamine saab toimuda üksnes väga erandlikel juhtumitel vaid siis, kui see on absoluutselt vajalik lapse huvide kaitseks. Vanemate kaitseks on kohus kehtestanud, et riik peab vanematele tagama juurdepääsu lapse hoolekandeesutusse paigutamise seotud teabele, kuna vanem peab saama osaleda lapsega seotud otsustuste tegemisel ja näidata oma võimekust lapse eest hoolitsemisel.

Õigus nimele ja kodakondsusele. Iga inimene on erinev ja eriline ehk ainulaadne. Seepärast on igal inimesel õigus oma erilise tunnustamisele, mis tagatakse sünni registreerimise ja vastavate dokumentide väljastamisega. Õigus säilitada oma nimi, kodakondsus ja perekondlikud sidemed on otseselt seotud õigusega perekonnaelu puutumatusel, mis tuleneb põhiseadusest. Olgu öeldud, et lapsendamine võib riivata lapse õigust säilitada oma identiteet: nime, kodakondsuse ja perekondlike sidemete muutumise tõttu. Seadus lubab last lapsendada üksnes lapse huvides. Lapse nõusolek lapsendamiseks on vajalik, kui laps on vähemalt 10-aastane.

Õigus emakeelele ja kultuurile. Teisest rahvusest lapsel on õigus saada osa oma kultuurist ja usust ning kasutada oma emakeelt. Muid keeli rääkivatel elanikel on võimalus luua omakeelseid õppeasutusi. Kõigil on õigus säilitada oma rahvuslik kuuluvus. Rahvus-, usu- või keelevähemuse hulka kuuluvatel lastel on õigus koos oma kogukonnakaaslastega saada osa oma kultuurist, tunnista ja viljeleda oma usku ning kasutada oma emakeelt.

Õigus haridusele. Lapsel on õigus haridusele. Riik peab ülal pidama piisaval arvul õppeasutusi (põhikoole, gümnaasiume, kutse-, ameti- ja kõrgkoole), et haridus oleks kõigile soovijatele

kättesaadav. Tasuta peavad olema põhikooli- ja gümnaasiumiharidus ning kättesaadavad vajalikud õppevahendid.

Õigus vabalt väljendada oma arvamust. Laps on ühiskonna täisväärtuslik liige ja lapse arvamus on oluline. Lapsel on õigus väljendada oma vaateid igas teda puudutavas küsimuses ning tal on õigus, et tema arvamus ära kuulatakse ja sellega arvestatakse. See tähendab, lapsel on õigus avaldada oma arvamust kõigis küsimustes, mis puudutavad teda otseselt või kaudselt. Vanus ei ole siinjuures oluline. Last tuleb kohelda kui pere ja ühiskonna aktiivset liiget, kellel on oma arusaam, huvid ja arvamus

Õigus mängu- ja puhkeajale. Mängides õpib ja omandab laps eluks vajalikke oskusi. Igal lapsel on õigus mängu- ja jõudeajale ning puhkusele, mida ta kasutab eakohaseks ning meelepäraseks tegevuseks olenevalt tervisest, soovidest ja võimalustest. Lapsel on õigus osa võtta kultuuri- ja kunstielust.

2.2. ÜRO asendushoolduse juhised²

ÜRO on andnud juhised ka asendushoolduse teenusele ja toonud välja aspekte, mida kõik asendushoolduse teenused peaksid pakkuma või tagama. Juhised on mõeldud edendama lapse õiguste konventsiooni ja muude asjakohaste rahvusvaheliste sätete ellurakendamist selles osas, mis puudutab nende laste kaitset ja heaolu, kes on vanemliku hoolitsuseta või keda ohustab sellest ilma jäämine.

Üldpõhimõtetenä on välja toodud, et lapse eraldamist perekonnast peaks vältima ning asendushooldusele paigutamine peaks olema viimane meede. Samast perekonnast pärit lapsi ei tohiks lahutada ja suhted vanematega peaksid lastel säilima. Asendushoolduses peaks lapse kasvukeskkond olema võimalikult peresarnane (toetav, stabiilne, hooliv, turvaline, lugupidav, kaasav jne.), mis toetaks lapse täieliku potentsiaali välja arendamist. Kõik lapsega seotud otsused peaksid põhinema lapse huvidel ja õigustel, olema kooskõlas mittediskrimineerimise põhimõttega ja võtma arvesse ka soolist aspekti. Otsused peaksid täiel määral austama lapse õigust olla kaasatud ja võtma vastavalt lapse arengutasemele arvesse tema arvamust ning põhinema eeldusel, et lapsel on juurdepääs vajalikule informatsioonile. Kõik lapse õigused peaksid olema tagatud.

Täpsemalt on ettekirjutisi tehtud ka formaalsele asendushooldusele. Välja on toodud punktid, mis puudutavad ettekirjutisi asenduskodu töötajatele ja mida on võimalik ning oluline asenduskodu töötajatele suunatud koolitustel käsitleda.

² SOS lastekülade rahvusvaheline organisatsioon, Rahvusvaheline Sotsiaaltalitus (2014) Laste asendushoolduse juhised. ÜRO raamprogramm. Mitteametlik tõlge URL: <http://www.sos-lastekyla.ee/wp-content/uploads/2014/03/--RO-laste-asendushoolduse-juhised-final.pdf>

- Lapse asendushooldusele paigutamisel tuleb olla äärmiselt hoolikas ja taktitundeline ning teha seda lapsesõbralikul viisil, kaasates selleks spetsiaalse väljaõppe saanud töötajaid, kes ei kannu vormiriietust.
- Kui laps paigutatakse asendushooldusele, tuleks julgustada ja lihtsustada tema kontakti perekonna ja muude talle lähedaste isikutega nagu sõbrad, naabrid ja eelmised hooldajad, pidades silmas lapse kaitset ja parimaid huvisid. Kui lapsel ei ole võimalust võtta kontakti oma pereliikmetega, peaks tal olema juurdepääs infole nende olukorra kohta. Kontakti peaks olema võimalik säilitada ka siis, kui vanem on vangistuses või pikaajasel ravil haiglas. Lisaks tuleks julgustada ja kaasa aidata kontaktide loomisele laste ja kohaliku kogukonna liikmete vahel.
- Hooldajad peaksid tagama selle, et lapsed saavad piisavas koguses täisväärtuslikku toitu, mis on kooskõlas nii kohalike toitumisharjumuste ja toitumisstandarditega kui ka lapse usuliste veendumustega. Vajaduse korral tuleb pakkuda ka sobivaid toidulisandeid.
- Hooldajad peaksid hoolitsema nende vastutusel olevate laste tervise eest ja tagama, et vajadusel oleksid kättesaadavad meditsiiniline abi, nõustamine ja toetus.
- Hooldajad peaksid tagama, et peetakse lugu kõigi laste, sealhulgas puudega, HIVi/AIDSi kandvate/põdevate või erivajadustega laste õigusest areneda mängu ja vaba aja tegevuste kaudu ning et selleks luuakse võimalused nii hoolduskohas kui ka sellest väljaspool.
- Kõigil hooldusvormidel tuleb hoolitseda imikute ja väikelaste, samuti erivajadustega inimeste ohutuse, tervise, toitumise, arengu ja teiste vajaduste eest, tagades püsiva kiindumussuhte loomist ühe kindla hooldajaga.
- Lapsed peaksid saama rahuldada oma usu- ja vaimueluga seotud vajadusi, mille hulka kuulub oma usundi esindaja külaskäigud, õigus vabalt otsustada, kas võtta osa usulistest teenistustest, usundiõpetusest või nõustamisest. Lapse enda usulist tausta tuleks austada ning ühtki last ei tohiks hooldusele paigutuse ajal julgustada või veenda usku või veendumusi vahetama.
- Kõik laste eest vastutavad täiskasvanud peaksid austama ja soodustama õigust privaatsusele, mille alla kuuluvad hügieeni- ja sanitaarvajaduste rahuldamiseks sobivad tingimused, respekterides soolisi erinevusi ja sugudevahelist suhtlemist, ning piisavad, turvalised ja ligipääsetavad hoiukohad isiklike asjade jaoks.
- Hooldajad peaksid mõistma oma rolli positiivse, turvalise ja hoolitseva suhte loomisel lastega ning suutma seda teha.
- Asendushooldusvormide elamistingimused peavad vastama tervise- ja ohutusnõuetele.
- Kõik asendushoolduskohad peaksid pakkuma lastele piisavat kaitset röövimise, inimkaubanduse ohvriks sattumise ja teiste ärakasutamisevormide eest. Piirangud laste vabadusele ja

käitumisviisidele peavad olema seatud ainult juhul, kui see on vajalik laste tõhusaks kaitsmiseks nimetatud ohtude eest.

- Kõik hooldajad peaksid suunama ja julgustama lapsi ja noori arenema ning harjutama teadlike valikute tegemist, võttes arvesse lubatavaid riske ja lapse vanust ning tema arenevaid võimeid.
- Vastavalt rahvusvahelistele inimõigustele peavad kõik distsiplinaarsed ja käitumist reguleerivad meetmed, mis tähendavad piinamist, julma, ebainimlikku või alandavat kohtlemist, sealhulgas suletud ruumis kinnihoidmine, üksikvangistus või mis tahes muud füüsilise või psühholoogilise vägivalda vormid, mis võiksid kahjustada lapse füüsilist ja vaimset tervist, olema rangelt keelatud. Riigid peavad rakendama kõiki vajalikke meetmeid, et selliseid praktikaid vältida ja tagada nende seadusega karistatavus. Kontakti piiramist lapse perekonnaliikmete ja muude talle oluliste inimestega ei tohiks kunagi kasutada kui karistust.
- Jõu ja mis tahes laadi ohjeldusvahendite kasutamine ei tohiks olla lubatud, välja arvatud juhul, kui need on rangelt vajalikud lapse enda või teiste inimeste füüsilise või psühholoogilise puutumatuse kaitsmiseks ning see on kooskõlas seadusega, ja neid kasutatakse mõistlikult, tasakaalukalt ning lapse põhiõigusi austades. Uimastite ja ravimite abil ohjeldamine peab tuginema ravivajadusele ja põhinema spetsialisti poolt antud hinnangule ja ettekirjutusele.
- Hooldusel olevatele lastele peaks pakkuma võimalust suhelda usaldusisikuga, kellele nad võivad konfidentsiaalselt pihtida. Usaldusisiku peaks määrama pädev asutus kõnealuse lapse nõusolekul. Last tuleks teavitada, et teatud juhtumite puhul ei saa õiguslike või eetiliste standardite tõttu konfidentsiaalsust hoida.
- Lapse eneseidentiteedi tajumise soodustamiseks peaks lapsega koos pidama tema eluraamatut, mis sisaldab asjakohast infot, pilte, isiklikke asju ja mälestusesemeid lapse igast eluetapist ning millele lapsel peab olema juurdepääs kogu elu kestel

2.3. Asenduskoduteenus miinimumnõuded Eestis

Asenduskoduteenus kui üks asendushoolduse vorm Eestis on Sotsiaalhoolekandeseaduse kohaselt (§116) defineeritud järgmiselt: Asenduskoduteenus on lapsele tema põhivajaduste rahuldamiseks peresarnaste elutingimuste võimaldamine, talle turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna loomine ning lapse ettevalmistamine võimetekohaseks toimetulekuks täisealisena.

Asenduskodu peab vastavast Sotsiaalministri määrusele (RTL 2007, 80, 1381) tagama:

- lapse hooldamise, sealhulgas vajadusel lapse abistamise söömisel, liikumisel, riietumisel ja isiklikus hügieenis, haigestunud lapse põetamise, vajadusel tervishoiuteenus või rehabilitatsiooniteenus osutaja informeerimise last puudutavates küsimustes, vajadusel

osalemist lapse rehabilitatsiooniplaanis toodud tegevuste läbiviimisel ning muid nimetatud asenduskoduteenuse osutamise halduslepingus kokkulepitud kohustuste täitmise

- lapse kasvatamise ja arendamise, sealhulgas lapsele soodsa ja lapsesõbraliku kasvukeskkonna loomise, lapsele arenguvõimaluste, lapse isiksuse austamise ja privaatsuse, lapse tervise edendamise, lapses tööskuste kujundamise ja tema võimete arendamise, kodus õppimisel abistamise, lapse huvialadega tegelemise soodustamise ja korraldamise, lapse abistamise sotsiaalse võrgustiku loomisel, säilitamisel ja suhete arendamisel ning muid asenduskoduteenuse osutamise halduslepingus kokkulepitud kohustuste täitmise;
- lapse turvalisuse, sealhulgas lapse tegevustest ülevaate omamise, eemaloleva lapsega kontakti saamise võimaluse omamist ning lapse emotsionaalse turvatunde toetamise;
- teenuse osutamise kestel lapse kohta käiva teabe ja vajalike dokumentide kogumise, sealhulgas perioodiliste märkmete tegemist lapse arengu kohta.

Nimetatud tingimuste täitmiseks on seaduses reguleeritud ka

Eeltoodud tingimuste täitmiseks on sätestatud nõuded, mis puudutavad asenduskodu pere suurus, laste ja töötajate suhtarv ning ka eespool kirjeldatud kvalifikatsiooninõuded.

3. ASENDUSKODU KASVATUSALA TÖÖTAJATE KOOLITUSVAJADUS

Koolitusvajaduse kaardistus algas aastal 2012, kui TAI-s koostati esimene asenduskodu kasvatajate pädevuste raamistik, mis põhines erinevate riikide laste hoolekandeteenuste osutajate kvalifikatsiooninõuetel ja veel varasemal, 2006.aastal TAI-s läbiviidud laste hoolekandetasutuse kasvatusala töötajate koolituste hindamise ja koolitusvajaduse analüüsil. 2012.aasta uuring oli eelkõige mõeldud TAI siseseks ülevaate saamiseks asenduskodukasvatajate koolitusvajadusest.

2016.aastal jätkati tööle seoses TAT „Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine“ projektiga. Varasemalt kaardistatud koolitusvajadusele sai lisatud uusi koolitusel käsitlemist vajavaid teemasid ja oskuseid, mis tulid välja järgnevatest allikatest³:

- Asenduskodude kasvatusala 160 tunniste täiendkoolituste tagasisideküsimustikud. Tagasiside ankeedid ulatuvad aastasse 2008, mille jooksul osalejad on saanud anda tagasisidet koolituse ja koolitajate kohta, tuua välja enda jaoks kõige olulisemaid ja väärtuslikemaid omandatud teadmised koolituselt kui ka seda millistest teemadest osalejad kõige enam täiendkoolituse puhul puudust tundsid.
- Eesti asenduskodude ametijuhendid (SA Taheva sanatoorium, Tilsi Perekodu, MTÜ Maria ja lapsed näitel) ja asenduskodude teenuste kirjeldused (Tallinna Lastekodu, SA Perekodu ja MTP Vahtraleheke näitel)
- Eestis kui ka välismaal läbiviidud varasemad uuringud asendushoolduse valdkondades
- Välismaised õppekavad asendushoolduse kasvatusalaltöötajatele (Inglismaa, Šotimaa näitel).
- Asenduskodu juhatajatega peetud fookusgrupis välja toodud koolitust vajavad teemad Fookusgrupis osales neli asenduskodu juhatajat (+kirjalik tagasiside veel kuult Kesk- ja Lõuna Eesti asenduskodu juhilt).
- Kasvatajate seas korraldatud veebiküsitlus.

Valimisse kuulus 209 vastajat, 60% olid kasvatajad, 17% perevanemad (ja nende abid), vähemal määral kuulus valimisse ka asenduskodu sotsiaaltöötajaid (ja nende abid), juhatajaid ja muud personali. Suurim osa vastajatest töötasid perekodudes, veidi vähem vastajaid olid asenduskodudest. Sellel positsioonil olid vastajad töötanud enamasti pikemat aega ning vähem kui kümnendik vastajatest oli asenduskodus töötanud alla aasta. Demograafiliselt olid vastajad üsna kõrgelt haritud, asenduskodu jaoks sobivat eriala (enamasti sotsiaaltöö või

³ Täpsemaid allikaid saab leida kasutatud kirjanduse loetelust

pedagoogika) omavad, keskmiselt 40ndates eluaastates naissoost isikud Põhja- või Lõuna-Eestist. Suurem enamus oli läbinud ka asenduskodus töötamiseks eeldatuid täiendkoolitused.

- Individuaalintervjuu Tallinna lastekodu juhataja Leena Masinguga
- Fookusgrupp-töötuba asenduskodu taustaga noortega kui ka individuaal-Intervjuu asenduskodus kasvanud Marko Adamsoniga, kes pani ka aluse MTÜ Asenduskodu Laste Liidule, mis tegeleb asenduskodust pärit laste koolitamisega ja on hästi kursis asendushoolduse valdkonnas toimuvaga.

3.1. Kirjandusallikates välja toodud olulised teemavaldkonnad asenduskodu kasvatusala töötajatel

Analüüsitud kirjandusallikates olid korduvalt üles kerkinud teemad, mis on olulised või vajaksid koolitamisel käsitlemist:

Lapsekesksus ja laste kaasamine otsustesse. Lapse arvamusega arvestamine on üks ÜRO laste õiguste põhipunkte ning tuli sagedasti välja ka erinevates uuringutes ja allikates. Eelkõige on välja toodud, et asenduskodus peab arvestama lapse arvamusega ning kaasama teda otsustesse ja tegevustesse (Scottish Social Services Council 2012, OCR 2016, Department of Families, Housing, Community Services and Indigenous Affairs... 2011, Eesti asenduskodu kasvatusala töötajate ametijuhendid, Kask 2006). Kohati oli välja toodud, et lapse kaasamist võiks olla rohkem nt. lapse juhtumiplaani koostamisse (Turk 2011, Osila, Turk jt 2016), igapäevaste otsuste langetamisel asenduskodus (Salla 2016) või igapäevaste oskuste (nt. lambipirni vahetamine) sooritamisel, mis hetkel on seadusega reglementeeritud asenduskodus läbiviimisel (Osila, Turk jt 2016).

Peresarnasus. Eesti asenduskodu teenuse miinimumnõuded, ÜRO asendushoolduse juhised ning sellest tulenevalt ka asenduskodude kasvatusalatöötajate ametikirjeldused rõhutavad vajadust tagada lastele võimalikult peresarnane kasvukeskkond. Peresarnane keskkond on ÜRO asendushoolduse juhiste järgi toetav, stabiilne, hooliv, turvaline, lugupidav, kaasav jne). Peretunnet aitab tagada ka emotsionaalne kui ka füüsiline **turvatus**, mis on üks peamisi ja olulisemaid asenduskodu teenuse eesmärke, mida on välja toonud asenduskodu teenuse kirjeldused, asenduskodu miinimumnõuded (SHS §116) ja ÜRO Lapse õigused. Lapse õiguste põhipunkte on lapse õigus kaitsele ehk kaitse nii füüsilise kui ka vaimse vägivalda ja nende erinevate väljendusviiside eest. Kasvatusala töötajal on kohustus laste eest seista ning lapse turvalisuse rikkumisel või väärkohtlemise kahtluses anda sellest lastekaitsetöötajale.

Laste toetamine **bioloogilise perega suhtlemisel** ja suhete säilitamisel. Lapse põhiõiguste puhul on kirjas, et lapsel on õigus säilitada suhted oma pere ja vanematega. Lapse identiteedi säilitamiseks on oluline toetada lapse suhteid bioloogilise perega ka asenduskodu kontekstis. Seda peavad oluliseks nii asenduskodude kasvatusala töötajate ametikirjeldused, välismaised õppekavad (OCR 2016, Scottish Social Services Council 2012, Department of Families, Housing, Community Services and Indigenous Affairs... 2011, Downey, L. 2013), erinevad teaduslikud uuringud (Williams ja Lalor 2001) ja ÜRO ettekirjutised asenduskodu teenusele (SOS lastekülade rahvusvaheline organisatsioon ja Rahvusvaheline Sotsiaaltalitus 2014).

Heade suhete loomine ja säilitamine lastega. Sealjuures peab asenduskodus lastega töötaja oskama ka saavutada kontakti ja Ehasid suhteid problemaatilise ja väljakutsuva käitumisega lastega (Narney 2016, Scottish Social Services Council 2012, OCR 2016, Department of Families, Housing, Community Services and Indigenous Affairs... 2012). Kendrick (2013) on välja toonud, kuidas kvaliteetse asendushoolduse keskseks teguriks on laste ja täiskasvanute vahelise suhtluse kvaliteet, mis väljendub empaatias, ligipääsetavuses, püsivuses, valmiduses kuulata ja usaldusväärsuses. Samas Eestis on välja tulnud, et t lapsed ja noorukid näevad täiskasvanuid asenduskodus pigem õpetaja-tüüpi inimestena, kes on targad ja kontrollivad. Lapsed ei tunnetata võrdväärset täiskasvanute suhetes ja tunnetavad, et neid tahetakse teatud meetoditel alla suruda. See tekitab aga lastes protestivaimu ja on laste agressiivse käitumise üheks põhjuseks. Tulemuseks on lõhe laste ja personali vahel (Kask 2006).

Suhete loomisega seonduvalt on välja toodud ka vajadust õppida kasutama erinevaid **suhtlemisstrateegiaid**, mis soodustaksid lastega suhtlemist (efektiivne kommunikatsioon, verbaalne ja mitte-verbaalne suhtlemine, suhtlemisbarjäärid) (OCR 2016). Ka ÜRO asenduskodu juhised on kirja pannud, et hooldajad asenduskodus peaksid mõistma oma rolli positiivse, turvalise ja hoolitseva suhte loomisel lastega ning suutma seda teha. Lisaks peaks olema igal lapsel usaldusisik, kellele nad võivad konfidentsiaalselt pihtida (SOS lastekülade rahvusvaheline organisatsioon ja Rahvusvaheline Sotsiaaltalitus 2014).

Käitumisraskustega lastega toimetulek. Anglin (2004) on välja toonud, et kuigi teaduslik kirjandus toob sageli välja asendushooldusel olevate laste probleemset või probleeme tekitavat minevikku, on sagedasti kalduvus üle libiseda lastesse sügavalt juurdunud valust, mida nad endas kannavad ja mis nende käitumist mõjutab. Termin „valu-põhine käitumine“ on loodud selleks, et meenutada, kuidas väljakutsuv laste käitumine on tegelikult selle valu väljendus. Asenduskodude töötajate väljakutse ongi teha tööd lapsesse juurdunud valuga ilma tekitamata uusi valulisi kogemusi omapoolsete

karistamismeetmete või reaktsioonidega. Samas Eestis on uuringud näidanud, et asenduskodu kasvatusala töötajatel on raskuseid laste käitumisega toimetulekul. Õiguskantsleri laste kantselei kontrollkäigud (2013) asenduskodudesse töid välja, et kasvatajatel on olnud probleeme puudega laste käitumiskäitumisega tegelemisel, mistõttu oleks asjakohane täiendavate ressursside kasutamine asenduskodu töötajatele eriteadmiste võimaldamiseks või erialaspetsialistide värbamiseks. Sealjuures on raskuseid ka ilma määratud puudega laste käitumiskäitumisega toimetulekul. Kask (2006) leidis samuti, et laste probleemse käitumise põhjusi nähakse sageli lastes endis, nende arenguhäiretes ja psüühilistes iseärasustes. See ilmneb, kui öeldakse: „nad nagunii on sellised” või „meie lapsed on sellised”. Seega on oluline, et asenduskodu kasvatusala koolitused keskenduksid efektiivsetele distsiplineerimismeetoditele, mis ei tekitaks lastest tugevaid emotsionaalseid tundeid või lõhet töötajate ja laste vahel. Käitumiskäitumised kui ka füüsilise/vaimse puudega lastega tegelemine olid ühed kõige sagedamini välja toodud koolitust vajavad teemad kauba 2006.aasta laste hoolekandeesutuste kasvatusala töötajate koolitusvajaduse analüüsis.

Käitumiskäitumisega seonduvalt on välja toodud ka teadmised **trauma (sh väärkohtlemist) ja kaotuse läbi elanud lastest**. Seda on oluliseks pidanud õppekavad Inglismaal ja Šotimaal (OCR 2016, Scottish Social Services Council 2012), mis on keskendunud asenduskodus töötajatele. Samuti on välja toodud, kuidas trauma või kaotuse kogemus mõjutab lapse tervist ja võib kaasa tuua erinevaid emotsionaalseid erivajadusi ja haiguseid (Williams ja Lalor 2001, MTÜ Oma Pere 2014), millega asenduskodus töötamisel peab olema kursis ja oskama vajadusel last probleemide puhul toetada.

Asenduskodu teenusekirjeldused kui ka ametikirjeldused töid välja, et asenduskodu töötaja tööülesannete hulka kuulub ka palju erinevaid **igapäevaülesandeid** nagu hügieeni tagamine, laste koduste tööde tegemise abistamine, laste kooliks ettevalmistamine, tervisliku toidu tagamine, ruumide korrashoid, lapse tervise edendamine jne. Seda puudutavad ka ÜRO asenduskodu teenuste juhised (SOS lastekülade rahvusvaheline organisatsioon ja Rahvusvaheline Sotsiaaltalitus 2014). Sellistele ülesannetele on pööratud mujal kirjanduses aga vähem tähelepanu.

Meeskonnatöö asenduskodus. Asenduskodude ametijuhendid kui ka teenusekirjeldused, õppekavad ning teiste riikide asendushoolduse standardid on välja toonud, kui oluline on asenduskodu töötajate omavaheline kui ka teiste spetsialistidega koostöö tegemine laste heaolu tagamiseks (Downey 2013). Seda on oluliseks aspektiks pidanud ka asenduskodu töötajad Šotimaal (Scottish Social Services Council 2013) ja Inglismaal (Narney 2016). Lapsed on tundlikud asenduskodu töötajate omavahelisele suhtlemise ja koostöö edukuse suhtes ning halvasti toimiv koostöö võib lapsele

tekitada negatiivseid kogemusi või lisapingeid. Lastega töötamisel peaksid töötajad seda mõistma ning kehva koostöö puhul oskama olukorda kriitiliselt hinnata ning parandada.

Seksuaalkasvatuse alane nõustamise vajadust toodi välja Praxise asendushoolduselt elluastuvate noorte uuringus (Turk 2011), kus soovitati pöörata tähelepanu sealjuures ka noorte naiste nõustamisele, kes on asenduskoduteenusel jäänud rasedaks. Sellistel puhkudel tuleks hinnata nende lapsekasvatamisega seotud teadmisi ja oskusi ning neid lapse kasvatamise osas nõustada. Ka asenduskodu teenuse kontrollkäikudel (Laste Õiguste kantselei 2013) pandi tähele, et osades asenduskodudest ei peetud oluliseks regulaarse ja järjepideva seksuaalkasvatuse korraldamist või ei pidanud kasvatajad enda selleteemalist ettevalmistust piisavaks. Näiteks ühes asenduskodus lahendati puudega lapse seksuaalset aktiivsust ennekõike medikamentoosete vahenditega, samas puudus individuaalne pedagoogiline ning psühholoogiline nõustamine õpetamaks talle iseseisvaks eluks vajalikke oskusi (nt eripedagoogi abil). Seksuaalkasvatuse teemat toodi välja koolitust vajava teemana 2006.aasta laste hoolekandeesutuste kasvatusala töötajate koolitusvajaduse analüüsis (Tervise Arengu Instituut, 2006).

Töötaja eneseabi ja –areng. Asenduskodu ametikirjeldused kui ka erinevate riikide õppekavad ning asendushoolduse standardid on välja toonud ka asenduskodude kasvatusala töötajate enesetäienduse ja eneseabi olulisuse, mis näiteks väljendub lõõgastumisviiside tundmises, endale isikliku aja leidmises oma huvidega tegelemiseks, eneseteadlikkuse ja –refleksiooni arendamises (Department of Families, Housing, Community Services and Indigenous Affairs... 2011). Inglismaal ja Šotimaal on rõhutatud ka töötaja professionaalset arengut, mis väljendub oma soorituste reflekteerimises, oskuses planeerida oma arengut töökohal, oma ressursside juhtimises ja võimekuses kohandada oma praktikaid vastavalt tagasisidele (Scottish Social Services Council 2013, OCR 2016).

Inglismaa ja Šotimaa õppekavadest kui ka Austraalia asenduskodu standarditest eeskuju võttes võib olulisteks teemadeks pidada ka teemasid teemade nagu **lapse areng, asendushooldust puudutav seadusandlus ja regulatsioonid** (millega seonduvaid teadmisi on vajalikuna välja toonud ka Praxise uuring (Turk, 2011)).

3.2. Täiendkoolituste tagasisides välja toodud koolitust vajavad teemad⁴

Vaieldamatult kõige sagedamini toodi tagasisideankeetides välja, et koolitusel käsitleti liiga vähe või soovitakse rohkem teada saada käitumisraskustega, vaimupuudega või üldiselt erivajadustega lastest. Seda toodi stabiilselt välja erinevatel aastatel erinevate täiendkoolituste kui ka erinevate moodulite jooksul. See on ka mõistetav arvestades suurt puuetega laste osakaalu asendushooldusel olevate laste hulgast (EV Sotsiaalministeerium 2014) ning ka asjaolu, et erivajadustega laste teema on olemasolevate koolituskavade puhul välja toodud vaid abikasvatajatele suunatud 160h sotsiaaltöö ja pedagoogika täiendkoolitustel. Samas jäid vastused väga üldisele tasemele ning polnud võimalik välja selgitada täpsemaid teemasid, mis erivajaduste ja puuetega laste puhul koolitust vajaksid. Lisaks toodi sagedasti välja, et soovitakse rohkem kuulda koolitusel teismeeast ja sellega seonduvatest probleemidest (alkoholi tarbimine, alkoholi- ja narkosõltuvus, valetamine, varastamine).

Tagasisideses tõesti esile ka seda, et koolitusel oli vähe seost asenduskodu elu ja lastega. Sooviti, et loengute teemad oleksid praktilisemad, pakuksid rohkem lahendusi asenduskodus töötamisel ja sisaldaks rohkem elulisi näiteid. Koolitusel osalejaid häiris vahel ka koolitajad, kes ei olnud kursis asenduskodu elu ja lastega ning ka koolituste teemad, mis koolitajatel osalenute arvates ei olnud nende töö osaks (eriti abikasvatajate puhul näiteks nõustamine, lapse arenguetaapid, sõltuvused).

Korduvalt, kuid veidi vähem kui eelmainitud teemasid, tõsteti esile ka seadusandluse, meeskonnatöö/grupijuhtimise teemasid. Üldiselt jäid ka teised teemad, mida mainiti üksikuid kordi, väga seotud asenduskodu eluga (nt. konfliktide lahendamised, enesekehtestamine, laste nõustamine) või töötaja endaga (eneseabi, läbipõlemise vältimine jms).

3.3. Veebiküsitluses kasvatusala töötajate poolt välja toodud koolitust vajavad teemad

Üks olulisemaid allikaid, millele koolituskava planeerimisel toetuda on kasvatusala töötajate enda poolt välja toodud koolitust vajavad teemad. Kasvatusala töötajate veebiküsitluses kõige sagedamini väljatoodud koolitust vajavad teemad on välja toodud allolevas tabelis, kus esimesena mainitud teemad on ka kõige sagedamini mainitud.

⁴ Täiendkoolituse tagasisideses välja toodud teemade loetelu saab näha lisas 2.

Tabel 1. Kõige sagedamini veebiküsitluses välja toodud koolitust vajavad teemavaldkonnad

Üldteema	Alateemad	Täpsed kirjeldused oskustest, teemadest ja küsimustest
Laste erivajadused	Käitumishäired	Praktilised oskused käitumishäiretega lastega toimetulekul Hüperaktiivsed lapsed Mis põhjustab ebatavalisi käitumist asenduskodu laste puhul? Laste agressiivsus – selle põhjused, toimetulekuviisid, ennetamine Käitumishäiretega laste psühholoogiline pool ja selle mõistmine
	Laste vaimne puue	Lapse arengupeatetus Vaimse puude erinevad tasemed ja nendega toimetulek Paktilised arendavad tegevused arengupeatusega laste jaoks Liitpuudega lapsed – alternatiivsed teraapiad ja suhtlemismeetodid
	Füüsiline puue	Nendega füüsiline toimetamine Tõstmis- ja liigutamisevõimalused
Psühholoogia	Sündroomid	Kuidas autistlike lastega käituda, kontakti saavutada, tema mõttemaailm Aspergeri sündroom
	Psüühilised probleemid	Mis on kiindumushäire ja milline on selle mõju lapsele Lapse leina mõistmine Alaväärsuskompleksid ja kuidas seda lastes tõsta Sõltuvused ja mõnuained – kuidas tarvitamist ennetada, tarvitamise tunnused, sellega tegelemine Lapse kaasamine ja kontakti saavutamine, kui laps on antisotsiaalne
	Konfliktiga toimetulek	Kuidas ennast kaitsta füüsiliselt vägivaldse lapse eest Kuidas ennast kehtestada Kuidas lapsi distsiplineerida Kuidas lahendada konfliktide laste, laste ja töötajate ning töötajate vahel
Lapse areng	Ülevaade lapse arengust	Lapse arenguetapid ja nende isepärad Kuidas lapse üles kasvamine ekstreemsetes tingimustes on mõjutanud tema arengut?
	Teismeiga	Teismelistega suhtlemine Teismelisega kontakti saavutamine Millised on teismeliste õigused ja kohustused (iseseisvasse ellu astumine)
Vähesemal määral mainitud koolitust vajavad teemad		
	Seadusandlus	laste, kasvatajate ja tugiisikute õigused ja kohustused lapsendamisprotsessist, laste eriasutustesse paigutamise seotud seadusandlus laste heaolu põhimõtete kohta.
	Lapsega suhtlemine	Kuidas luua emotsionaalset ja usalduslikku suhet lapsega, Lapse sotsiaalsete oskuste arendamine Kuidas lapsi motiveerida (ühistegevuseks, õppimiseks jne), Kuidas lapsi kaasata Kuidas tulla lapse emotsioonidega toime
	Eneseabi	Kuidas iseennast juhtida Kuidas säilitada indu ja motivatsiooni töötamise Kuidas vältida emotsionaalset läbipõlemist

		Kuidas end reflekteerida ning kontrollida ennast ja oma viha
	Meeskonnatöö	Tegevused, mis toetavad asenduskodus meeskonnatööd Kuidas leida konsensust erinevates kasvatuslikes küsimustes asenduskodus töötamisel? Asenduskodu töötajate roll lapse arengus ja asendushooldusel oleva lapse elus üldisemalt.

Teemade valdkond, mida mainiti palju, kuid tegelikult peaks olema asenduskodude enda ülesanne oma töötajatele pakkuda oli seotud asenduskoduga seotud praktilised oskustega (nt. veeohutus, arvutikoolitus, eesti keel, lapse tervishoid, korrastus- ja majapidamistööd, projektide koostamine). Lisaks kuna veebiküsitluses olnud küsimuse juures oli mainitud ka esmaabi ja tervislikku toitumist näidetena millisel täpsustasandil vastused oodati, mainiti väga sagedasti just neid koolitust vajavate teemadena. Samas ei ole sellisel tasemel oskuste tagamine asenduskodu kasvatusala täiendkoolituse eesmärk.

3.4. Kasvatajate hinnangud kaardistatud pädevustele

Esialgsete kaardistatud pädevustele ehk oskustele ja teadmistele, mis on asenduskodus töötamisel vajalikud, uuriti asenduskodu töötajate koolitusvajadust veebiküsitluses. Nad said järjestada koolitust vajavad teemablokid positsioonidele 1 kuni 15, kus 1=kõige enam koolitust vajav teemavaldkond ja 15=kõige vähem koolitust vajav teemavaldkond. Teemablokkideks olid 1) lapse areng ja selle mõistmine, 2) lastele sobilikud eakohased tegevused ja laste eest hoolitsemine, 3) toimetulek stressi- ja kriisiolukorras, 4) laste tervis ja turvaline keskkond, 5) töötamine füüsilise ja/või vaimse puudega lastega, 6) töötaja enesekaitse füüsilise vägivalla korral, 7) mitmekeelsed lapsed, 8) seksuaalkasvatus ja selle õpetamine, 9) lapse väärkohtlemise tunnused ja mõju, 10) lapse nõustamine, 11) meeskonnatöö asenduskodus, 12) asendushooldust puudutavad seadused, õigused ja regulatsioonid, 13) esmaabi ja lapse elustamine, 14) ametikasv ja eneseanalüüs, 15) asenduskodu igapäeva elu korraldamine.

Üldiselt erinevate kasvatajate hinnangud teemade koolitusvajadusele omavahel veidi erinesid. Näiteks nooremkasvatajad vajasis kõige rohkem koolitusi seksuaalkasvatuse alal, abikasvatajad meeskonnatöös ja usalduskasvatajad väärkohtlemise alal. Samas ilmnesid siiski ühised teemad, mis hinnati kõige rohkem kõrgelt koolitust vajavateks kõigi kasvatajate poolt. Nendeks teemadeks oli:

- töötaja enesekaitse füüsilise ja või vaimse vägivalla korral,
- töötamine füüsilise ja/või vaimse puudega lastega
- lastele sobilikud eakohased tegevused ja nende eest hoolitsemine.

Ka mitmekeelsete laste teema tõusis enamike kasvatajate koolitust vajavate valdkondade hulka.

Perevanemad vajavad enim koolitust erinevalt kasvatajatest kui ka peretädidest enim väärkoheldud laste valdkonnas. Samuti vajavad nad rohkem koolitust ka meeskonnatöö ja seksuaalkasvatuse teemadel. Peretädid saavad koolitusvajaduselt pigem kasvatajatele kui perevanematele.

Lisaks oli veebiküsitluses küsitud ka kõige sagedasemaid probleeme asenduskodus. Selle küsimuse tulemised kinnitavad koolitust vajavaid teemasid, sest kõige sagedasemaks probleemide tekitajateks hinnati asenduskodus laste käitumine, laste vaimne puue kui ka laste käitumise mõistmine. Probleemne valdkond, mida koolitus leevendada ei saa, oli ka töökoormus asenduskodus.

3.5. Asenduskodu juhtide nägemus kasvatusala töötajate koolitusvajadusest

Asenduskodu juhtide poolt välja toodud kasvatusala töötajate koolitust vajavad teemad ja oskused saab jagada laias laastus kolme – asenduskodu lastega tegelemisest tulenevad vajalikud oskused ja teadmised, asenduskodu elu spetsiifikast tulenevad vajalikud oskused ja asenduskodus töötamiseks vajalikud oskused

Asenduskodu lapse spetsiifikast tulenevad vajalikud oskused/teadmised, mida koolituse tagajärjel peaks asenduskodu kasvatusala töötaja omama:

- Erivajadusega laps - teadmised, kuidas tulla toime kiindumushäire, käitumishäirete, agressiivsete, vaimupuudega lastega. Lisaks ka oskused sügava puudega lapse hooldamisest (alternatiivsed suhtlemisstrateegiad kõnevõimetute laste puhul, kellega koostööd teha, suunata infoallikate juurde).
- Teadmised, mis on sotsiaalne, bioloogiline ja emotsionaalne vanus ja mida see tähendab, kui need vanused omavahel arenguliselt ei klapi
- Lapse usaldamatuse mõistmine maailma ja täiskasvanute vastu
- Tunneb viise, kuidas saavutada kontakti ja lähedust lapsega, kes on ei usalda täiskasvanuid ja/või on olnud korduvalt erinevates hooldusperedes/asenduskodudes
- Mõistab lapse identiteedi olulisust asenduskodus
- Oskab ja julgeb noori seksuaalteemadel nõustada
- Tunneb asenduskodus peretunde loomise viise (nt. pere traditsioonid, peredünaamika, perede ühised väärtused kui pere tunde alustalad)
- Mõistab lapse viha, mis tuleneb tema igatsusest oma vanemate järele
- Lapse ettevalmistamine iseseisvasse ellu astumisel/ lapsendamiseks just enne selle toimumist
- Mõistab bioloogilise perega suhtlemise vajadust ja mõistab, et bioloogiline pere on partner, mitte konkurent

- Tunneb uue lapse toetamise viise asenduskodusse tulekul, kuidas aidata tal olukorraga leppida ja aidata teda ka siis, kui ta abi ei taha.

Asenduskodu elust tulenevad vajalikud oskused/teadmised/arusaamad mida koolitus peaks pakkuma:

- Teadmised olulisest seadusandlusest nagu lapse õigused (arusaam, et see ei tähenda, et lastele on kõik lubatud), uus lastekaitseseadus, hoolekandeseadus, asenduskodu kui teenus
- Tunneb vaimse kui ka füüsilise vägivallega toimetuleku viise asenduskodus (sh. vägivald töötajalt-lapsele, lapselt-töötajale, lastevaheline vägivald)
- Tunneb vägivalda ennetamise viise asenduskodus
- Teab, mis üldse on vägivald (ei mõisteta vaimse vägivalda mõju ega osata seda tuvastada).
- Oskab lapse ühistegevusse kaasata ja motiveerida osalemist
- Mõistab juhtkonna rolli peremaja elus
- Mõistab asenduskodu ja bioloogilise kodu erinevusi
- Tunneb asenduskodu teenuse rahastuse alused
- Mõistab lapsekesksuse ideed - lapse osalemine tema elu puudutavates aueludes ja otsustes. Oskab näha olukorda läbi lapse silmade. Nt. mõistab mängu olulisust lapse jaoks, oskused tavategevuste mänguliseks muutmise
- Meeskonnatööoskus kolleegide (perevanemate/kasvatajate) vahel

Kasvataja tööpetsiifikast tulenevad oskused/teadmised/arusaamad mida koolitus peaks pakkuma:

- Kasvataja oskab rakendada eneserefleksiooni ja mõistab selle vajadust
- Mõistab sotsiaaltöö võimalusi asenduskodu lapse abistamisel
- Oskab teha tööd lapse elulugudega, arvestab lapse minevikuga
- Mõistab enda kui kasvataja/ perevanema rolli asendushooldusel oleva lapse elus
- Oskab kasutada ja väärtustab juhtumiplaani kui tööriista oma igapäevatoos
- Töötaja oskab kontrollida oma käitumist nii, et see ei provotseeriks lapsi

3.6. Asenduskodu taustaga noorte fookusgrupp-töötuba

Koolitusvajaduse analüüsi raames viidi läbi fookusgrupp-töötuba asenduskodu taustaga noortega, kus osales 7 noort erinevatest asenduskodust üle Eesti. Tegu oli aktiivõppe meetodil läbiviidud fookusgrupp-töötoaga, kus asenduskodu kasvatusala koolitust puudutavaid teemasid arutati väga mitmekülgsest ja vabamas formaadis kui tavapärasel fookusgrupp-intervjuul. Selle tulemusena saab

välja tuua erinevaid teemasid, mida peaks asenduskodu kasvatusala töötajate koolituse arendamisel silmas pidama. Need on järgnevad:

- **Privaatsus ja konfidentsiaalsus**

Asenduskodu töötajad peavad mõistma, et kui laps on talle midagi konfidentsiaalselt rääkinud, peab see jääma tema ja noore vahele. Töötajad peavad mõistma emotsionaalset kahju, mida laps kogeb, kui tema probleemid või muud talle olulised teemad hakkavad teiste asenduskodu töötajate ja laste/noorte hulgas levima. Noored tõid välja, kuidas neil endal on sellega kogemusi olnud. Lisaks peab lapsele tagama privaatsuse, kui ta seda vajab ja soovib. Lisaks tuleb erinevaid jutuajamisi, konfliktide lahendamist, nõustamist ja muud sarnast teha privaatses keskkonnas.

- **Lapse tausta ja trauma mõju mõistmine lapsele**

Asenduskodu töötajad peaksid olema võimelised ära tundma probleeme, mis tulenevad lapse ajaloost ja taustast ning millal see hakkab tekitama sügavaid probleeme (nt kui lapsel on kõigest ükskõik, korduv reeglite rikkumine, koolis kiusamine). See võimaldab paremini mõista ka lapse emotsioone. Sellega seonduvalt peaksid oskama kasvatajad taktitundeliselt lapse taustast rääkida ja seda käsitleda asenduskodus. Lisaks peaks kasvataja olema ka valmis, et laste probleemse käitumise põhjuste väljaselgitamine on aeglane protsess ja tulemusi ei saa kohe oodata. Noored leidsid, et traumaga tuleks hakata tegelema kohe, kui lapsed asenduskodusse paigutatakse.

- **Usaldusliku suhte loomine ja säilitamine**

Usaldus on heade suhete ja austuse aluseks. See võimaldab lapsel end avada, oma probleemidest rääkida ja tekitab lapsel turvatunde. Usaldus väljendub näiteks selles, et tööaja usub lapse arusaama või kirjeldust konfliktist ja toetab teda selle lahendamisel. Ta ei tee sellest omasid järeldusi või lihtsalt ei usu lapse juttu. Noored leidsid, et asenduskodu lapse probleemid võivad tuleneda sellest, et neil ei ole tekkinud usalduslikku sidet, sest töötajad vahetuvad nii tihti, et sidet ei ole lapsel kellegagi tekkinud.

- **Lapsega suhtlemine ja tema nõustamine**

Asenduskodu töötaja peaks oskama lapsega dialoogi algatada ja seda pidada. Vältima peab süüdistamist, sildistamist, eelarvamusi ning järeldusteni hüppamist. Kuigi õpetatakse majapidamistõid, mis toetavad noori iseseisvas elus, peaksid asenduskodu töötajad pakkuma ka emotsionaalselt tuge noortele, kes hakkavad iseseisvuma.

- **Lapse toetamine**

Lapsega suhtlemise ja tema nõustamise eelduseks on, et asenduskodu töötaja on valmis alati last kõiges toetama. Eriti näiteks on tänapäeval tõusnud homoseksuaalsuse teema. Töötajad peaksid olema valmis ka selleks, kui lapsed nõ tulevad kapist välja. See on keeruline aeg noore jaoks ja kasvatajad peaksid olema sellisel puhul eelarvamuste vabad ja eriti toetavad.

- **Lapse toetamine elluastumisel**

Noored leidsid, et kuigi majapidamistöid õpetatakse asenduskodus tegema, muutub see vahepeal lausa hirmutamiseks ja nende oskuste omamist rõhutatakse liiga palju. Mingil määral saab neid iseseisvalt õppida. Samas need oskused erinevad laste vahel. Rohkem oleks vaja emotsionaalset tuge asenduskodu töötajate poolt ja teadmist, et nende poole saab ka pärast lahkumist toetuda.

- **Enesekehtestamine**

Asenduskodu töötaja peab oskama end kehtestada ja ka kokkulepetest kinni pidada. See eeldab oskust teha kokkuleppeid ja leida kompromisse.

- **Toetab lapse unikaalsust ja aitab avastada tema potentsiaali**

Kasvatajad tunnevad lapsi kõige paremini ja seetõttu peaksid olema valmis leidma neile huvitegevusi/hobisid, mis lastele meeldiks ja neile sobiks ning vajadusel leidma alternatiivseid tegevusi. Lapsed ei oska iseseisvalt endale hobisid valida. Piisab kasvõi sellest, kui asenduskodu töötaja käib erinevaid võimalikke huvitegevusi lapsega koos vaatamas.

- **Erivajadusega lastega töötamine**

Ka noored tajuvad kuidas üha rohkem asenduskodusse tulevaid noori on erivajadustega. Nendega tegelemine võtab aga kasvatajatel niivõrd palju rohkem aega, et teised lapsed jäävad tihti kasvatajate tähelepanust kõrvale, mis on emotsionaalselt nende jaoks raske. Noorte soovitus on kasvõi palgata rohkem kasvatajaid, kellest üks tegeleks erivajaduste ja teine tavaliste lastega.

- **Aja leidmine lastega olemiseks**

Noored leidsid, et asenduskodu töötajad (kui ka nt sotsiaaltöötajad asenduskodus) peaksid leidma rohkem aega laste jaoks. Toodi välja, et töötajad põlevad kiiresti koormuse tõttu läbi ning neil on vaja teadmisi sellest, kuidas puhata ja läbipõlemist vältida.

- **Konfliktide lahendamine**

Konfliktide lahendamisel peaks kuulama ära mõlemad osapooled ja andma lastele aega rahuneda. Mõnikord võib kohene lahenduste otsimine lapsed nõ põlema ajada. Samuti peaks konfliktide lahendamisel olema järjepidev – ei piisa, kui üritatakse pinnapealselt lahendusi leida. Kõik konfliktid peaksid leidma hea lahenduse (nt. koolikiusamise puhul). Konfliktide

lahendamisel lastega rääkimisel on mõistlik teha seda kahekesi ning seda võiks teha tasapisi. Töötaja võiks avaldada oma tundeid ja kuidas lapse probleemne käitumine talle mõjub ja avaldab rahulikult oma muret. Võiks kasutada ukse avamise metoodikat ja arendada dialoogi ning kasvatada usaldust. Ei tohiks kohe hakata karistusi ja keeldusid määrama või lihtsalt ignoreerida.

- **Lapse toetamine usaldusisiku kaotamisel**

Kasvataja peaks olema võimeline toetama asenduskodus last, kes on jäänud mingil põhjusel ilma oma asenduskodus olnud lähedasest isikust (nt. sõber, elluastunud noor). See võib olla lapse jaoks keeruline, kui ta kaotab sõbra, kellega ta on pikalt koos asenduskodus elanud. Samas peavad nii töötajad kui ka lapsed olema valmis respektierima ja tulema toime olukorras, kus asenduskodust lahkunud noor otsustab katkestada igasugused suhted asenduskoduga.

- **Bioloogilise perega suhtlemine**

Veresidemed on asenduskodu noorte jaoks väga olulised, kuid olenevalt lapse/noore taustast võib lapse ja tema bioloogiliste vanemate vaheline suhtlus olla väga erinev. Asenduskodu töötajad peavad mõistma selle suhtluse olulisust lapse jaoks ja olema valmis seda toetama. Sealjuures on olulised ka õed ja vennad.

Väga tabavalt võttis üks noortest kogu selle arutelu kokku. Asenduskodu töötajale on õige öelda – ole ema! Rohkem peaks olema tunnetust, et asenduskodu lapsed on justkui töötaja enda lapsed ning suhtuma neisse vastavalt.

Kasvataja võiks olla avatud, tolerantne, empaatiline, eelarvamuste vaba, hea suhtleja, rahulik. Tal peaks olema erialane haridus, sest noored leidsid, et keskharidusega 25.aastane noor ei ole emotsionaalselt valmis asenduskodus töötama. Nad vajavad täiendavaid koolitusi.

Lisaks peaks kõigil kasvatajatel olema sama koolitus, sest noorel oli kogemus, kuidas abikasvatajad, kelle kvalifikatsioon ja ettevalmistus erineb kasvataja omast, täidab täpselt samasid tööülesandeid kui kasvataja.

3.6 Individuaal-intervjuu Marko Adamsoniga

Asenduskodu kasvatajate/perevanemate juures on olulised ja vajalikud omadused, teadmised ja oskused:

- **Empaatiavõime** – asenduskodu töötaja peab oskama ja suutma panna end lapse olukorda ja näha maailma tema silmade läbi. Töötaja peab olema suuteline ette kujutama, mida laps tunneb. Näiteks asenduskodus elavad lapsed kogevad palju üksindustunnet või süüd

asenduskodusse sattumise pärast, mida kasvatajad peavad mõistma ja oskama toime tulla. Lapse tunnete tajumine ja mõistmine sõltub suuresti kasvataja empaatiavõimest, mida peaks asenduskodu juhataja hindama töötaja palkamisel. Võiks olla teatud viis/skaala, kuidas seda hinnata tööle kandideerimisel.

- Töötaja peab oskama positsioneerida end sellisena **nagu laps tahab teda näha** – ema või isana. See on väga oluline, sest see on aluseks peretunde tekkimisel. Asenduskodu lapsed on ise öelnud, et kasvatajad otse ütlevad neile, et nad pole ju tema lapsed, mis peretunde tekkimisel või kasvataja vanemana nägemisel on kindlasti takistuseks.
- Asenduskodu töötaja peab oskama lapsega **kontakti ja usalduslikku suhet luua**, mis võimaldaks töötajal last paremini motiveerida, abistada ja toetada. See tekitab lapsele vajaliku emotsiooni ja kindlustunde, et tal on olemas inimene, kes temasse usub. Asenduskodus on vähe inimesi, kellel on tõelist usku laste võimekusse. Laste isiksuse arengut peab mõjutama positiivsuse ja tunnustusega, kuid seda on asenduskodudes vähe. Harva sisendatakse lastele asenduskodus, et kõik on nende jaoks võimalik.
- Kasvataja peab olema valmis **väljendama ja kontrollima oma emotsioone**, olgu need negatiivsed või positiivsed. Pigem väljendatakse negatiivseid emotsioone, sest paljudel kasvatajatel tekib automaatne reaktsioon, et asenduskodu lapsed ei ole tema lapsed, mis soodustavad negatiivseid emotsioone.
- Töötaja peab olema **paindlik, hea pingetaluvusega ja valmis töötama mitme erineva lapsega samaaegselt** – ta peab oskama oma aega efektiivselt planeerida, struktureeritult mõelda ja tegutseda mitme asja ja inimesega paralleelselt närvi minemata. Ta peab olema kõrge taluvusmääraga ja oskama säilitada rahu erinevates olukordades. Neid omadusi peaks hindama uue töötaja palkamisel.
- Kasvataja peab mõistma, et see ei ole töö, kust saab end lihtsasti nõ. eemaldada. Peab olema valmis 24/7 oma asenduskodu lastega tegelema ja vahel on vajadus olla pidevalt mõtetes nende juures. See ei ole tavapärane töökoht, kus lähed töölt ja tööülesannetest eemale puhkama, vaid pigem töökoht, kus sa veedad ajutiselt aega mujal jäädes tihti mõtetes pereeluga seotuks.
- Asenduskodu töötajal võiks olla **psühholoogia-alaseid teadmisi**. Täpsemalt see, kuidas mõtleb ja näeb maailma traumat kogenud laps (kuidas mõtlevad lapsed, kellel on bioloogiline taust korras ja kuidas need, kellel see ei ole korras) ja kuidas minevikus läbielatu mõjutab lapse mõttemaailma ja käitumist praegu. Peab mõistma, et mingil määral on kõik asenduskodu lapsed erivajadusega, sest on mõjutatud oma minevikust ja taustast.
- Asenduskodu kasvataja peab olema **avatud enda arendamisele, koolitamisele**.

- Asenduskodu töötaja peab oskama ja teadma, kuidas ja kui palju **rääkida lapse minevikust**, sest see võib paljude laste puhul olla tundlik teema. Paljud lapsed süüdistavad iseennast, et nad on asenduskodusse sattunud ning asenduskodu töötajad peaksid olema teadlikud, et lastele on vaja meenutada ja kinnitada, et neil ei ole põhjust oma minevikusündmuste pärast süüd tunda. Selle teema puhul aitaks rollimäng aidata kasvatajatel mõista, kuidas laps võib end oma situatsiooni pärast süüdistada ning soodustada laste tunnete mõistmist.
- Asenduskodu töötajad peavad mõistma, kuid **kolleegide vahelised suhted** mõjutavad asenduskodus olevaid lapsi ja nende käitumist. Töötajad/perevanemad sekkuvad liigselt teiste perede siseasjadesse. Perevanematel on erinevad lähenemised konfliktide lahendamisele ja oma lastega suhtlemisel, mis tekitab erinevatel töötajatel arusaamatusi ja etteheiteid üksteisele.
- Asenduskodu töötaja peab mõistma, kui oluline on **lastega hea läbisaamine peres**. Isegi, kui asenduskodu töötaja ei sobi ühe lapsega viieliikmelisest perest, mõjutab see kogu pere toimimist, sest asetab lisapingeid teistele lastele peres.

3.7. Tallinna Lastekodu juhataja välja toodud koolitusvajadus

Tallinna Lastekodu on Eesti üks suurimaid ja mitmekülgsemaid asenduskodusid Eestis. Selle asutuse eripärade ja sellest tuleneva koolitusvajadusega tutvumiseks viidi läbi Tallinna Lastekodu juhatajaga individuaalintervjuu, kus toodi välja oskused, mida asenduskodu kasvatusala töötajate koolitus peaks töötajatele tagama toetudes Tallinna Lastekodu töötajatele:

- Teab, et asenduskodus elavatesse lastesse peab suhtuma nagu tavalastesse (kasvatuslikud alused on samad)
- Oskab ennetada konflikti puhkemist
- Mõistab enda ajaloo ja tausta mõju olukordade ja reaktsioonide tõlgendamisel
- Oskab enda tegevust kriitiliselt reflekteerida
- Mõistab ja teab, mida tähendab lapse erivajadus
- oskab luua kontakti ja suhelda igas vanuses lastega
- teab, mis on sõltuvus, kuidas toimub selle diagnoosimine ja millal muutub tarbimine sõltuvuseks.
- Tunneb erinevate sõltuvusainete tarbimise tunnuseid
- Oskab seksuaalkasvatuse puhul käsitleda erinevate seksuaalorientatsioonide temaatikat
- Mõistab, et lapse kultuurilise identiteedi säilitamine on oluline ja oskab selle säilimist toetada
- Oskab märgata ja tegutseda, kui teine töötaja väärkohtleb last
- Mõistab perepõhise meeskonnatöö olulisust

- Mõistab, et füüsilise vägivalda kasutamine asenduskodu ei ole õigustatud ning tuleb ennetada füüsilise vägivaldani jõudmist.
- Oskab lõõgastuda ja stressi maandada pikkade töövahetuste jooksul.
- Oskab seletada ühisürituste/tähtpäevade vajalikkust ja tähistamise põhjuseid lastele.

3.8. Laste turvakodu töötajate koolitusvajadus

Selleks, et välja uurida kuivõrd ühtivad asenduskodude ja turvakodude lastega töötavate inimeste koolitusvajadused, uuriti ka turvakodu töötajate koolitusvajadust. Selleks analüüsiti turvakodu teenuse kirjeldusi, teaduslikku kirjandust kui ka viidi läbi väike veebiküsitlus turvakodu töötajate hulgas.

Lapse turvakoduteenuse kirjeldus Sotsiaalministeeriumi kodulehel kui ka Eesti turvakodude teenusekirjeldused on välja toonud järgnevaid tegevusi, mida lapsele turvakoduteenusele pakutakse ja seega peaksid kuuluma ka teatud määral turvakodu töötajate oskuste hulka on:

- Lapse nõustamine turvakodusse sattumisel.
 - Selle all on peetud silmas nii psühholoogilise kriisiabi pakkumine, turvakodusse sattumise põhjuse väljaselgitamist kui ka lapsele esmase abi pakkumist, mis võib olla nii psühholoogiline kui ka füüsiline.
- Lastele turvatunde pakkumine, sealhulgas nii füüsilise kui ka emotsionaalse.
- Lapse eest hoolitsemine vastavalt tema vajadusele ja vanusele
- Lapse arengu tagamine vastavalt tema vanusele
- Vajadusel lapsele õpiabi pakkumine või korraldamine
- Tervisliku seisundi esialgne hindamine ning vajadusel esmaabi pakkumine või korraldamine
- Koostöö lapse lähivõrgustikuga
- Koostöö lapsega tegelevate ametnikega (nt. lastekaitsetöötaja)

Teaduslikus kirjanduses on välja toodud, kuidas turvakodude valdkonna teaduslikud uuringud on veel lapsekingades ning seda valdkonda on veel vähe uuritud (Leon et. al 2016). Siiski on Poole, Bearn ja Thurston (2008) välja toonud, et head turvakodud pakuvad lastele, kes on pealt näinud või kogenud kodus vägivalda, tegevusi nagu nõustamine, kooli integreerimine, trauma mõju määratlemine, perekonnaga suhete paranemise toetamine, lapse tunnete ja käitumismustrite tuvastamine, lapse kannatustega tegelemine, muutustega kohanemise toetamine, lapse õiguste propageerimine (eriti oluline turvakodudes, kus ema ja lapse huvid võivad põrkuda), laste sotsiaal-emotsionaalse funktsioneerimise hindamine ja skriining, lapsele ruumi ja aja andmine oma füüsilistest pingetest vabanemiseks.

Ka turvakodu teenusele pöördumise põhjendused viitavad probleemidele või teemadele, millega turvakodu töötajad peavad tegelema ja kokku puutama. Tallinna Lastekodu on oma turvakodu teenuse 2015.aasta aruandes välja toonud peamised põhjused, miks lapsed turvakoduteenusele tulid või suunati. Väikelaste turvakodu puhul olid nendeks vanemate sõltuvus ja sellega kaasnevad probleemid, sealhulgas ka laste hooletusse jätmine või nende väärkohtlemine. Laste turvakodus olid laste teenusele tuleku peamiseks põhjusteks hulkurlus, lapse hooletusse jätmine, perevägivald, vanemate alkoholiprobleemid, noore alkoholitarbimine, kodused konfliktid, ema haiglas viibimine, vanemate toimetulematus lapsega, elukoha puudumine, noore poolt toime pandud vargus vms väärtegu, noore narkootikumide tarvitamine, koolikohustuse mittetäitmine ja lapse agressiivne käitumine. Lapse ja ema turvakodusse pöördumise põhjusteks olid eluaseme puudumine (14 ema ja 20 last) ja perevägivald (6 ema ja 7 last).

Turvakodu töötajate täiendavaks koolitusvajaduse uurimiseks koostati lühike veebiküsitluse ankeet, mille link saadeti turvakodu juhatajatele. Küsitluses paluti hinnata asenduskodu kasvatusala töötajate analüüsis välja tulnud olulisi teemavaldkondasid koolitusvajaduse lõikes kui ka tuua ise teemasid, milles nad vajaksid turvakodus töötamisel koolitust. Lisaks said vastajad hinnata kõige probleemsemaid töövaldkondi ning takistusi koolitusel osalemisel. Lõpus oli paar taustatunnuse küsimust nagu töötajate vanus ja sugu. Kahjuks vastas küsimustikule vaid 13 turvakodu töötajat. Nende vabad vastused koolitust vajavatest teemadest oli (muutmata kujul):

- *Meile väga oluline saada informatsioon imikute ja väikelaste tervisest, kuidas ravida, kui midagi juhtub, kui laps on haige jne. Meil on lapsed erinevatega diagnoosidega.*
- *Töö narkomaanidega, alkohoolikutega (vanemad).*
- *Narkomaanide ja alkohoolikute lapsed ja nende omadused. Töö lastega.*
- *Skisofreenia vanematel ja nende lastel.*
- *erivajadusega laps*
- *Sotsiaalsfääri seaduste ja psühholoogia vallas.*
- *suhted, turvalisus*
- *Sotsiaalalast täiendkoolitust.*
- *Nõustamine, eneseanalüüs, sisemine tasakaal, konfliktide lahendamine*
- *erivajadustega inimestega suhtlemine*
- *toimetulek agressiooniga*
- *motivatsiooni hoidmine*
- *ATH, autismi eripärad. Töö selliste lastega, kuidas neile õigesti läheneda, millega arvestada*
- *seksuaalselt väärkoheldud*
- *Sõltuvus; narkootikumid ja kõik, mis sellega seostub*
- *Hetkel vajadus puudub*
- *Kuidas õieti suhelda probleemsete lastega?*
- *Psühholoogia*

Kaardistatud teemavaldkondadest hindasid vastajad kõige enam koolitust vajavaks toimetuleku stressi- ja kriisiolukorras ning töötamise füüsilise ja/või vaimse puude ja/või käitumisraskusega lastega. Kõige sagedasemaks probleemiks turvakodus märkisid vastajad suure töökoormuse ja töö tasustamine.

Kokkuvõtteks võib öelda, et turvakoduteenuse kirjelduse alusel on turvakodu töötajatel suurem koolitusvajadus laste nõustamise ja psühholoogilise kriisiabi pakkumise puhul, sest turvakodusse võivad lapsed pöörduda ka vajadusel ise või koos vanemaga. Samas teised koolitust vajavad teemad suuresti asenduskodude kasvatusala töötajate koolitust vajavate teemadega kattuvad. Näiteks käitumisraskuste ja/või puudega laste, sõltuvusainete tarvitajatega tegelemise, perekonnaga suhtlemise, lapse agressiivsuse põhjuste ja sellega toimetuleku, eakohase hoolitsuse, arengu ja turvatunde tagamise teemad on ka kasvatusala töötajatele olulised ning vajavad teatud määral koolitusel käsitlemist.

4. UUS KOOLITUSKAVA

Eelnevatele allikatele ja uuringu analüüsi tulemustele toetudes pandi paika teemade ring, mida võiks asenduskodu kasvatusala töötajate koolitusel käsitleda. Nende teemade arutamiseks ja täpsustamiseks korraldati asendushoolduse valdkonna ekspertidega.

4.1. Ekspertümarlaud koolituskava kokkupanekuks

2016.aasta novembrikuu lõpus toimus ekspertümarlaud, kus toetudes analüüsis välja tulnud teemade kokkuvõttele arutati milliseid neist peaksid kõik kasvatusala töötajad täiendkoolitusel saama. Kuna analüüsi tulemustele toetudes pakuti välja koolitusvajaduse kõrval ka koolitussüsteem, kus oleks kõigile kasvatusala töötajatele ühine baaskoolitus ning täienduseks vajaduspõhised lisakoolitused, arutati ekspertümarlauas ka seda millised teemad ja nendega kaasnevad pädevused peaksid kuuluma lisakoolitustesse. Ekspertid täiendasid koolituskava omapoolsete ettepanekute ja täiendustega.

Ekspertide ümarlaua arutelu põhipunktideks olid:

- Asenduskodude kasvatusala täiendkoolitus peaks andma nii perevanematele kui ka asenduskodude ja turvakodude töötajatele head alusteadmised lastega töötamiseks. See peab tulema kasuks nii erineva kvalifikatsiooni kui ka taustaga töötajatele.
- Koolituse sisu peaks olema hästi asenduskodu spetsiifiline, sisaldama palju aktiivõpet ning andma nii teoreetilisi teadmisi kui ka oskuseid ja mõistmist. Muid praktilisi oskuseid (nt. terviseedendus, tervisekaitse jms on võimalik sisse osta ning täiendkoolitusel eraldi käsitlema neid teemasid ei pea ega ei jõua mahuliselt).
- Baaskoolituses peaks olema põhilised teadmised ja oskused, mida kõik asenduskodus/perekodus/turvakodus lastega töötavad inimesed peaksid omama. Lisakoolitused peaksid olema spetsiifilisemad, andma praktilisi oskuseid teemadel, mida on juba baaskoolitusel arutatud. Samas võivad olla lisakoolitused ka teemadel, mida baaskoolitusel pole üldse käsitletud.
- Analüüsis välja tulnud teemavaldkondadest peaksid koolitusel kindlasti käsitletud olema:
 - Lapse areng
 - Trauma, kaotus ja kiindumus
 - Lapse õigused
 - Asenduskoduga seotud seadusandlus, regulatsioonid (sh juhtumiplaan ja tegevuskava)
 - Väärkohtlemine

- Lapse vaimne tervis
- Töötaja vaimne tervis
- Vanemlikud oskused/positiivne vanemlus
- Lapse positiivse mina-pildi toetamine
- Töötaja vaimne tervis
- Konflikti juhtimine

Teemad pandi koolituskavaks järjekorda Tervise Arengu Instituudis, kuid saadeti tagasiside saamiseks ka ekspertidele. Ka mooduli mahtude osas küsiti tagasisidet ning vastavalt analüüsis välja tulnud teemavaldkonna koolitusvajadusele määrati igale teemamoodulile teatud akadeemiliste tundide maht.

Täpsemat uue kasvatusala täiendkoolituse baaskoolituse kava saab näha tabelist 2.

Tabel 2. Uus asenduskodu kasvatusala baaskoolituse kava

MOODUL	MOODULI EESMÄRK ON ...	PÄDEVUSED
Sissejuhatus 4 ak/h	Tutvustada koolituse põhiteemasid, mis on põimitud mitmetesse teemadesse. Luua õppija motivatsioon koolitus läbida, aktiivselt osaleda. Anda mõistmine, miks koolitus nende ja ka laste jaoks on oluline.	Mõistab lastega töötamise eetikat ja väärtuseid Mõistab ja oskab rakendada lapsekesksuse põhimõtet Tunnetab asenduskodu kasvatusala töötajana oma rolli ja vastutust Mõistab peretunde ja usalduse olulisust ja oskab seda luua asenduskodus. Mõistab võrgustiku koostöö olulisust lapse huvides
Lapse areng ja kiindumus 20 ak/ h	Anda ülevaade lapse arenguetappidest seostades seda ebatavalise kiindumussuhte tekkimise ja mõjuga lapse käitumisele. Suur rõhuasetus teismeeal	Tunneb peamisi arenguetappe, nende eripärasid ja erinevas vanuses olevate laste psühholoogilisi vajadusi. Teab teismeeaga seonduvaid eripärasid ja probleeme (sõltuvusained, rühmakäitumine, seksuaalkasvatus, kontakti saavutamine) Mõistab lapse emotsionaalset/füüsilist/sotsiaalset arengut (arengumosaiik ja täiskasvanuks saamine emotsionaalselt ja sotsiaalselt) Oskab märgata lapse arengu mahajäämust ja teab kuhu last vajadusel suunata Mõistab kiindumuse olulisust ja tunneb viise, kuidas kiindumussuhte luua Mõistab turvalise ja ebatavalise kiindumussuhte olemust, selle mõju ja sellest tulenevaid käitumismustrid Oskab ebatavalise kiindumussuhtega lapsega tegelemisel valida õigeid käitumisviise
Kaotus ja lein 8 ak/h	Anda teadmised ja mõistmise lapse kaotuse ja leina mõjust lapsele. Koolitusel osaleja mõistab, kuidas lapse kogemused mõjutavad lapse edasist elukäiku ja arengut	Teab kaotuse kategooriad, mõistab leinaprotsessi, leinaga kohanemise viise, leinamist mõjutavaid faktoreid, raskuseid kaotuse ja leinaga toimetulemisel. Oskab last leinaprotsessis toetada Mõistab, kuidas lapse minevikukogemused mõjutavad teda praegu ja tulevikus
Väärkohtlemine 8 ak/h	Anda teadmised, mis on väärkohtlemine ja tutvustada erinevate väärkohtlemiste tunnuseid. Anda juhiseid, kuidas erinevat tüüpi väärkohtlemiste avastamisel lapsega tegeleda ja adekvaatselt reageerida	Teab, mis on väärkohtlemine (selle erinevad liigid ja märgid) Oskab ennetada väärkohtlemist asenduskodus ja mõistab ennetamise olulisust Oskab märgata ja teavitada väärkohtlemisest Oskab adekvaatselt väärkohtlemise avastamisel sellele reageerida ja lapsega tegeleda (nt. kui laps on seksuaalselt väärkoheldud)

Laste vaimne tervis 24 ak/h	Anda ülevaade kõige levinumatest psüühilistest häiretest asenduskodu laste hulgas ja kuidas erinevaid häireid märgata, kust abi otsida. Anda mõned tööriistad kasvatajatele nendega toimetulekuks (rohkem praktilisi oskuseid lisakoolituses)	Teab vaimset heaolu puudutavaid probleeme (aktiivsus- ja tähelepanuhäired, käitumisprobleemid (agressiivsus, valetamine, antisotsiaalsus, enesekahjustamine), depressioon ja suitsidaalsus, söömishäired, post-traumaatiline stressihäire, obsessiiv-kompulsiivne häire Teab, mis on rehabilitatsiooniplaan ja kuidas seda asenduskodus laste toetamiseks kasutada Teab ja oskab tegeleda pervasiivsete arenguhäiretega (Aspergeri sündroom, autism, loote alkoholisündroom, laste tserbraalparalüüs) Teab, mis on hariduslikud erivajadused ja oskab last toetada (teab kuhu last suunata).
Lapse positiivse mina-pildi toetamine 12 ak/h	Anda teadmisi ja töövahendeid sellest, kuidas toetada lapse enesejuhtimist asendushooldusel olevatel lastel	Mõistab enesekindluse ja enesekontrolli vajalikkust Mõistab lapse enesehinnangu olulisust ja vajadust lapse enesehinnangu tõstmiseks Arendab ja toetab lapse sotsiaalseid oskuseid Motiveerib last püüdlema oma eesmärkide poole ja toetab tema potentsiaali (nt. hobide ja huvitegevuse toetamine) Aktsepteerib lapse unikaalsust ja tema eelistusi Mõistab, et lapsega tuleb tegeleda individuaalselt Teab temperamenditüüpe, nende omadusi ning nende erinevust käitumishäiretest
Vanemlikud oskused/positiivne vanemlus 16 ak /h	Anda kasvatusala töötajale alusteadmisi ja ka tööriistu positiivse vanemluse rakendamiseks asenduskodus. Rõhutada kasvataja/perevanema rolli lapse elus. Väärtustada asenduskodus peretunnetust	Tunnetab asenduskodu kasvatusala töötajana oma rolli, mõistab oma töö eesmärgi Mõistab ja oskab luua peretunnet, kontakti ja usaldust lastega Valdab lapsega suhtlemise ja tema toetamise võtteid (aktiivne kuulamine, nõustamine, efektiivne kommunikatsioon, mäng lapsega suhtlemisel) Oskab last õiglaselt distsiplineerida, teab distsipliini ja karistamise erinevust ja tõhusaid distsiplineerimismeetodeid Oskab koos lastega päevarutiini luua, nendest kinni pidada ja nende rikkumistega tegeleda Mõistab lastega seksuaalsusest (sh pereplaneerimine) rääkimise olulisust, julgeb ja oskab lapsi seksuaalteemadel nõustada (sh. erivajadusega lapsed) Mõistab väärtuste olulisust kasvatusprotsessis, oskab neid lastel kujundada

		Oskab lapse heaolu nimel leida kasvatuslikes küsimustes teiste kolleegidega konsensust
Lapse õigused 16 ak/h	Tutvustatakse lapse õigused, sealjuures keskendutakse just õigustele, mis on päevakohased asenduskodudes elamisele (nt. lapse õigus privaatsusele, lapse õigus avaldada arvamust, lapse õigus avaldada kaebust, bioloogilise vanemaga suhtlemine, lapse parim huvi, mitte-diskrimineerimine, lapse kaasamise ja osalemise põhimõtted,). Lisaks kuidas neid õiguseid rakendada asenduskodus.	Teab lapse õiguseid ja kohustusi, nende olulisust ning oskab lapse õiguseid ja kohustusi omavahel siduda ning neid rakendada (asenduskodus, haiglas, bioloogiliste vanemate külastamine kodus, koolis, meedias)
		Mõistab põhiprintsiipe (Ebvõrdse kohtlemise keeld. Lapse huvide esikohale seadmine. Ellujäämise ja arengu tagamine. Lapse seisukohtade ärakuulamine ja arvestamine. Lapse õigus säilitada oma keeleline, kultuuriline ja usuline identiteet. Lapse õigus säilitada perekondlikud suhted, selle austamine. Lapse õigus esitada kaebusi, rääkida oma muredest ja probleemidest)
		Mõistab lapse huvides töötavate isikute vahelise koostöö olulisust (õpetajad, arstid, psühholoogid, sotsiaaltöötajad/lastekaitsetöötajad)
		Oskab teha koostööd lapse lähivõrgustikuga, sh. probleemidega, mis kaasneb selle koostööga (nt. lapse bioloogiliste vanemate eripäradega)
Seadusandlus, regulatsioonid, juhtumiplaan ja tegevuskava 8 ak/h	Anda ülevaade peamistest asendushooldust puudutavatest seadustest kui ka regulatsioonidest, ettekirjutistest ja juhenditest (väiksemas mahus, abiks koolitusel jaotatavad lisamaterjalid). Anda teadmisi, mis on juhtumiplaan ja tegevuskava. Rõhuasetus sellel, kuidas seda asenduskodus lapse toetamiseks rakendada. Mõistavad milline roll on kasvatusala töötajatel nende koostamisel ning kuidas teha seda lapsekeskselt	Tunneb kasvataja õiguseid ja kohustusi
		Tunneb sotsiaalhoolekandeseadust, perekonnaseadust, lastekaitseadust ja asendushoolduse teenuseid ning nende erinevusi (eeskoste, hoolduspered, asenduskodud, lapsendamine),
		Teab, kust infot erinevate seaduste ja regulatsioonide kohta leida
		On kursis asendushoolduse valdkonna arengute ja suundadega
		Tunneb asenduskodu puudutavaid regulatsioone (nt. lastevastase vägivalda ennetamise ja vähendamise juhend asenduskodudes, asenduskodu siseeskirjad, ametijuhendid, asendushoolduse roheline raamat jms)
		Teab, mis on juhtumiplaan ja miks see on vajalik
		Mõistab oma rolli juhtumiplaanis
		Teab, mis on tegevuskava ja miks see on oluline.
		Mõistab oma rolli tegevuskava koostamisel
		Oskab lapsest lähtuvalt eesmärged seada
Mõistab vajalikkust kaasata last juhtumiplaani ja tegevuskava koostamisse		

Konflikti juhtimine 16 ak/h	Rõhuasetus sellel, kuidas konflikte ennetada ning kuidas peaks vältima jõudmist olukorda, kus tuleb rakendada füüsilist vägivalda. Anda paar tööriista, kuidas füüsilise vägivaldaga toime tulla ja konflikte lahendada, kui on teadmine, millal võib ja millal ei või neid kasutada. Tutvustada eneserefleksiooni vajadust ning selle võtteid, et kasvatusala töötaja mõistaks enda rolli konfliktis	Oskab konflikte ennetada
		Oskab end ja lapsi füüsilise vägivaldaga korral kaitsta
		Oskab erinevates kriisiolukordades toime tulla (nõ. esmane reageerimine konflikti puhkemisel)
		Oskab konflikte rahumeelselt, lapsi mitte alandavalt ja lapse õigustest lähtuvalt lahendada
		Mõistab eneserefleksiooni vajadust konflikti olukorras ja oskab seda rakendada
		Oskab tegeleda lastevahelise kiusamisega asenduskodus
		Oskab lahendada konflikte meeskonnaga
Töötaja vaimne tervis 12 ak/h	Anda kasvatusala töötajale tuge asenduskodus töötamisest tulenevate pingete ja väljakutsetega toime tulla. Anda infot kuhu vajadusel pöörduda. (<i>Viitab ka supervisioonidele ning õhutab kasvatajaid neist osa võtma</i>).	Tunneb läbipõlemise ja stressi vältimise ohte ja märkab neid ka kolleegide seas
		Oskab tööpingetega toime tulla ja nendest vabaneda
		Oskab ennast ja oma tegevusi analüüsida (ehk eneseanalüüs)
		Oskab vajaduse korral abi otsida
		Oskab oma aega planeerida (tegevuste ja laste vahel, asenduskodu ja eraelu vahel)
		Tunneb enesejuhtimise meetodeid ja oskab neid kasutada
		Mõistab enesetäienduse olulisust

Ka lisakoolituste puhul pandi paika teemade ring, mida peaks pakkuma asenduskodu kasvatusala töötajatele vajaduspõhiselt. Mõned lisakoolituste seas olevad teemad on mõeldud baaskoolituses juba käsitletud teemadega süvitsi minekuks, kus baaskoolitusel antakse alusteadmised, kuid lisakoolitusel rohkem praktilisi näpunäiteid ja teadmisi (nt. teismeiga, mida on käsitletud juba baaskoolituses lapse arengu osana, kuid annab praktilisemaid viise ja oskuseid teismelistega suhtlemiseks ja toimetulekuks). Mõned lisakoolituste teemad on aga käsitletud vaid lisakoolituse hulgas ja mitte üldse või väga vähe baaskoolituses (nt. hea elukeskkond, multikultuurilisus asenduskodus). Veel on mõned lisakoolitused teemadel, mis on suunatud vaid spetsiifiliste lastega töötajatele, mida ei ole seega mõistlik baaskoolituses kõigile pakkuda (nt. noore asenduskodust/perekodust lahkumine, spetsiifilise hooldusvajadusega lapsed). Analüüsile toetudes valiti välja kõige vajalikumad lisakoolituste teemad.

Tabel 3. Lisakoolituste teemad, eesmärk ja pädevused

Teemamooduli nimi	Teemamooduli eesmärk	Pädevused
Teismeiga	Süvitsi käsitleda teismeeaga kaasnevaid spetsiifilisi probleeme ja pakkuda praktilisi viise, kuidas nendega toime tulla.	Teab ja oskab lahendada teismeeaga seonduvad eripärasid ja probleeme (nt. sõltuvusainete tarvitamine, rühmakäitumine, seksuaalsuhted, vägivaldsus)
		Oskab teismelisega kontakti saavutada, (sõltumata sellest, kas noor tuleb teenusele teismelisena või on juba pikemalt asenduskodus olnud)
Sõltuvus	Annab spetsiifilisemaid teadmisi sõltuvusest, mis see on, kuidas seda ära tunda ja selle korral noort abistada ja kuhu suunata	Teab, mis on sõltuvus ja kuidas see kujuneb
		Tunneb erinevate sõltuvusainete tarvitamise omadusi
		Oskab olla toeks sõltuvushäirega noorele ja leida vajadusel abi
Spetsiifilise hooldusvajadustega lapsed	Tutvustatakse spetsiifilisemate ja haruldasemate probleemidega lapsi, nende omadusi ja abistamise võimalusi	Teab ja oskab tegeleda füüsilist heaolu puudutavate probleemidega (liikumispuue, kasvupeetus, lampjalgsus, puusaliigese ebaküpsus, nägemishäired, kuulmis- ja kõneprobleemid, kroonilised probleemid nagu allergiad, astma, epilepsia)
		Teab ja oskab tegeleda spetsiifilise hooldusvajadusega lastega: inimkaubitsetud lapsed, alaealised õigusrikkujad
		Teab ja oskab tegeleda ebatavaliste käitumismustritega (lapse eneserahustamine, Enkoperees ehk pükste määrimine, Enurees ehk lapse tahtmatu ja tahtlik urineerimine riietesse või voodisse)
		Oskab HIV-positiivse lapsega taktitundeliselt tegeleda
Puudega lapsed	Tutvustatakse erinevate puude-kombinatsioonidega lapsi ning õpetatakse näpunäiteid, kuidas nendega toime tulla ja neid toetada	Oskab tegeleda vaimse ja füüsilise puudega lastega
		Oskab tegeleda mitme füüsilise puudega lastega
		Oskab tegeleda mitme vaimse puudega lastega
		Oskab tegeleda mitme füüsilise ja vaimse puudega lastega
		Tunneb füüsilise puudega laste tegelemisel hooldustoimingud (tõstmised ja vahendid)
Psühholoogiline kriisiabi	Lapsele esmase psühholoogilise abi osutamine asenduskodusse/turvakodusse sattumisel <i>Turvakodude jaoks väga vajalik!</i>	Tunneb ja oskab kasutada esmase psühholoogilise abi osutamise viise Mõistab asenduskodusse/turvakodusse äkki sattunud lapse emotsioone
Seksuaalset	Seksuaalselt	Oskab seksuaalset ja/või paarisuhte vägivalda

väärkohtlemist kogenud lapsed	väärkoheldud (või teisi spetsiifilisi väärkohtlemise tüüpe kogenud) lapsega toimetuleku viiside tutvustamine	pealtnäinud lapsi toetada.
		Oskab seksuaalset ja/või paarisuhte vägivalda pealtnäinud lastega käituda
Iseseisvumise ettevalmistus	Anda infot, kuidas toetada noort sellel momendil, kui ta hakkab asenduskodust iseseisvasse ellu astuma. <i>Lisaks terve koolitus toetab iseseisvumist üldisemalt.</i>	Teab noort puudutavaid seaduseid, toetusi ja teenuseid ning kuhu noort suunata
		Oskab õpetada noorele isemajandamist ja planeerimist
		Toetab noore tööharjumust, (nt. valmistab noort ette tööotsinguteks)
		On teadlik, kuidas ennast noore lahkumiseks vaimselt ette valmistada
		Suunab ja julgustab noori tegemaks teadlikke valikuid
		Oskab teha koostööd lapse tugiisikuga

KASUTATUD KIRJANDUS

Eestis läbiviidud uuringud:

Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium (2014) Vanemliku hoolitsuseta laste asendushoolduse roheline raamat. URL: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Asendushooldus/ah_rr_dets_2014.pdf

Osila, L., Turk, P., Biin, H., Piirits, M., Anniste., K., Masso, M. (2016) Asendushoolduselt elluastuvate noorte uuring. Poliitikauuringute Keskus Praxis URL: <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2016/05/Asendushoolduselt-elluastuvad-noored-lopparuanne.pdf>

Turk, P. (2011) Asenduskodudes kasvanud noorte valmisolek iseseisvaks eluks. URL: http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2011_Asenduskodu_noored.pdf

Õiguskantsleri Kantselei laste õiguste osakond (2013) Asenduskoduteenuse analüüs URL: http://lasteombudsman.ee/sites/default/files/asenduskoduteenuse_analuus_0.pdf

Salla, E (2016) Nagu mänguasjad oleksime, et kes kelle oma on“ - lapsed räägivad asenduskodus elamisest. Magistritöö URL: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/51985/salla_eliise_ma_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kruuts, M. (2016) Institutsioonis elamise kogemusega tänaste lapsevanemate käsitused lapsevanemaks olemisest. Magistritöö URL: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/50487/kruuts_mairi_ma_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tervise Arengu Instituut (2006) Laste hoolekandetasutuse kasvatusala töötaja koolituste hindamine ja koolitusvajaduse analüüs.

Tallinna Lastekodu (2015) Tallinna Lastekodu aastaaruanne 2015. URL: Tallinna Lastekodu (2015) Aastaaruanne 2015. URL: http://www.tallinnalastekodu.ee/ul/2015_aastaaruanne.pdf

Oma Pere (2014) Asendushooldusele paigutatud lapse tervise hindamise käsiraamat URL: http://omapere.ee/wp-content/uploads/2014/09/OP_tervise_kasiraamat.pdf

Kask, I. (2006). Lapsekeskse kontseptsiooni rakendamisest ühe lastekodu näitel. Ülikoolilt Tartu linnale: sotsiaaltöö-teemaliste üliõpilasuuringute kogumik III. Tartu, 2006. Lk. 37-48

Inglismaa, Šotimaa ja Austraalia õppekavad ja asendushoolduse standardid:

Pearson BTEC Level 3 Diploma for Residential Childcare (England) (QCF) URL: http://qualifications.pearson.com/content/dam/pdf/BTEC-Specialist-Qualifications/Residential-Childcare/9781446925010_BTEC_Combi_L3_RC%20final.pdf (12.04.16)

OCR (2016) Vocational Qualifications (QCF, NVQ, NQF) Residential Childcare Level 3 Diploma (England) URL: <http://www.ocr.org.uk/qualifications/vocational-qualifications-qcf-residential-childcare-england-level-3-diploma-10405/> (12.04.16)

Narney, M. (2016) Residential Care in England. Report of Sir Martin Narey's independent review of children's residential care. URL: https://www.celcis.org/files/6114/6771/4090/Residential_Care_in_England_Sir_Martin_Narey_July_2016.pdf

Scottish Social Services Council (2013) Residential Child Care Standards. URL: <http://ssscnews.uk.com/wp-content/uploads/The-Standard-for-Residential-Child-Care-in-Scotland-2013.pdf>

Scottish Social Services Council (2012) Residential Child Care Qualification (A Research into Context and Focus). URL: https://www.celcis.org/files/1114/4042/7618/Standard_for_Residential_child_care-research.pdf

Victorian Government, Commission for Children and Young People (2013) Residential Care Matters: A resource for residential care workers, supervisors and managers caring for young people URL: <http://www.cyp.vic.gov.au/downloads/residential-care-matters.pdf> (12.04.16)

Commonwealth of Australia (2011) An outline of National Standards for Out-of-home Care https://www.dss.gov.au/sites/default/files/documents/pac_national_standard.pdf

Välismaised teadusartiklid ja uuringud:

Kendrick, A (2013) Relations, relationships and relatedness: residential child care and the family metaphor. *Child & Family Social Work*, 18 (1), 77-86

Anglin, J.P (2004). Creating "Well-Functioning" Residential Care and Defining Its Place in a System of Care. *Child and Youth Care Forum* 33(3), 175-192.

Williams, D., Lalor, K (2001) Obstacles to the Professionalization of Residential Child Care Work, *Irish Journal of Applied Social Studies* 2(3), Article 6.

Beridgde, D. (2013) Policy transfer, social pedagogy and children's residential care in England *Child & Family Social Work* 21(1) 76-84.

Leon, S. C, Bai, G.J., Fuller, A.K., Busching, M. (2016) Emergency shelter care utilization in child welfare: Who goes to shelter care? How long do they stay? *American Journal of Orthopsychiatry* 86(1):49-60

Poole, A. , Beran, T., Thurston, W.E. (2008). Direct and Indirect Services for Children in Domestic Violence Shelters. *Journal of Family Violence*. 23(8), 679–686

Eesti asenduskodude ametijuhendid ja teenusekirjeldused:

SA Taheva kasvatusala töötaja ametijuhend URL: <http://www.sats.ee/?IDnavi=9&kategooria=SIHTASUTUS&alamkategooria=SA&sihtkoht=SAametijuhendid>

Sihtasutus Tils'i perekodu kasvatusala töötaja ametijuhend URL: <http://tilsiperekodu.ee/dokumendid/>

Tallinna Lastekodu asendusteeninduse kirjeldus URL:

http://www.tallinnalastekodu.ee/ul/Asenduskoduteenuse_kirjelduse_kinnitamine.pdf

SA Perekodu. Asenduskoduteenuse kord URL: <http://www.perekodu.eu/teenused-2/asenduskoduteenuse-kord/>

MTÜ Vahtraleheke. Meist. URL: <http://vahtraleheke.ee/meist/>

Lapse õigused ja Eesti seadusandlus:

Sotsiaalhoolekandeseadus (2015) RT I, 30.12.2015, 5. URL:

<https://www.riigiteataja.ee/akt/108072016026>

SOS lastekülade rahvusvaheline organisatsioon, Rahvusvaheline Sotsiaaltalitus (2014) Laste asendushoolduse juhised. ÜRO raamprogramm. Mitteametlik tõlge URL: <http://www.sos-lastekyla.ee/wp-content/uploads/2014/03/--RO-laste-asendushoolduse-juhised-final.pdf>

Laste Ombudsman (2016) Laste õigused ja kohustused. URL:

<http://lasteombudsman.ee/et/taiskasvanu/lapse-origused-ja-kohustused>

Sotsiaalministri määrus (2007) Kohaliku omavalitsuse poolt kogutavate ja säilitatavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu, asenduskoduteenuse osutajale üle antavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu ning asenduskoduteenuse osutaja kohustuste täpsema sisu kehtestamine (RTL 2007, 80, 1381)

Sotsiaalkindlustusamet (2016) Meetme „Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine“ ülevaade

<http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/asendushoolduse-kvaliteedi-tostmine/>

LISA 1. Täiendkoolituste tagasisides välja toodud koolitust vajavad teemad

Vaimupuudega laste ja noorte arendamise ja õpetamise
Lastekodude lapsed ja selles keskkonnas kasvavate inimeste seisukoht
Vähene seos lastekodu reaalse igapäevaprobleemidega, situatsioonide lahendamine läbi mängimise
Kriisipsühholoogia
Vaimu- kui liikumispuudega laste ja noorte teema
Häiritud psüühikaga lapsed
Konfliktide lahendamised
Enesekaitse ja –abi
Traumat kogenud lapsed
Vähene seos reaalse eluga
Soovituslikust kirjandust
Erivajadustega laste õppimise ja õpetamisega seotud teavet
Erivajadustega lapsed
Siduda iga teemat võimalikult palju tegeliku (lastekodu) eluolu ja probleemidega
Psühholoogiat
kriisinõustajate kogemus
praktilist ja kasutatavat, rakendusvõimalustega loenguid
suuremat seostatust, näiteid lastekodu elu-oluga
Soovitusliku kirjanduse nimekirju
Palju kuiva teooriat
Rohkem praktikat
Rohkem praktikat (lastekodude külastused)
Vähe soovituslikku kirjandust (2x)
Vähe konkreetseid igapäevaprobleeme lastekodus
Rohkem lahenduste pakkumist
Rohkem juhtumite näiteid
Rohkem seost reaalse eluga
Kaassõltuvuse probleemist rohkem teada
Puuetega laste teemast
Erivajadustega lapsed
Raske käitumishäiretega lapsed
Sõltuvustest
Puuete ja erivajadustega laste teemast (4x)
Rehabilitatsiooni kohta
Lastekoduga seotud teemad ja seadusandlus
Rohkem elulisi näiteid
Rohkem kaassõltuvuse teemal juurde (3x)
Vaimse puudega lapsed (3x)
Raske käitumishäiretega lapsed
Teismelisega suhtlemine
Laste õigused ja kohustused
Vanemate külastustest lastekodus
Saavutusvajadus
Vähe reaalseid näiteid

Juhtumikorralduse meetoditest ja mudelitest lähemalt
Meeskonna nõustamine
Meeskonna töö
Meetodeid agressiivsuse taltsutamiseks
Konfliktid puudega lastega
Lastekodulaste joomise probleem
Grupi mõjutamine üksikindiviidide kaudu
Vaimse puudega lapsed
Sotsiaaltöö eesmärkidest
Töö planeerimine
Töö planeerimine
Töö planeerimine
Vähe lapsekesksust
Vähe seost reaalse eluga
Nippe meeskonnatöö parandamiseks
Kuidas stressiga toime tulla
Tööohutus
Praktikavõimalused välisriikides psühholoogiat
Rohkem praktilisi näiteid
Rohkem erivajadustega lastest
Rohkem lapsepõlve mõjudest
Kaassõltuvuse probleemist rohkem teada
Sotsiaalhartha
Stress
Positiivsus
Rohkem kirjandust temperamendi kohta
Rohkem kirjandust motivatsiooni kohta
Erivajadustega lapsed
Teismelisega suhtlemine
Vähe praktilisust
Erivajadusega lapsed hoolekandeesutuses
Trauma läbielanud lapsed
Alkoholi- ja narkosõltuvusest
Ennetustöö
Käitumisraskustega lapsed
Asenduskodu seadusandlus
Erivajadustega lapsed
Psühholoogia
Haigete laste põetamine
rohkem praktikuid
Lapse arengust veel
Kommunikatsioonivead
Psühholoogia
Perekonfliktid
Supervisioon
Enesekehtestamine
Noorte motiveerimine
Psühholoogilised aspektid sotsiaalses arengus
Väärtuskonfliktidest rohkem
Laste hirmud
Teismeliste probleemid
rohkem aktiivset kuulamist
Psühholoogia ja pedagoogika puutepunktidest
Käitumisreeglitest
Kriisilukordades käitumine

Rohkem suhtlemisstiilidest
Lapse ja pedagoogi vahelised konfliktid
Rohkem asenduskoduga seotud probleemide käsitlemist
Lapse arengu teema põhjalikum käsitus
Sotsiaaltöö protsessi teoreetilist külge rohkem
Rohkem infot heade kodulehtede kohta
Rohkem sotsiaalse ettevõtluse teemat (maapiirkonnas noorte olukorra parandamine, toetav keskkond)
Asenduskodu seadusandlus
Kuidas tuua noored ametnike ja huviringide juurde
Psüühikahäiretest juurde
Käitumisraskustega lapsed
Erivajadustega lapsed
Arenguplaan (et see ei jääks vaid formaalsuseks) (arutelud praktikutega!!)
Grupitööst seoses lastega/noortega
Enesebirühmadest (leinarühmad, AA, nõustamisest)
Rohkem grupiprotsessidest (kuidas gruppi juhtida?)
Kuidas leida probleemide algne põhjus?
STAR programmist
Nõrga vaimupuudega lapsed
Grupi arenguetaapidest rohkem
Käitumisraskuste ja puudega lapsed
Erivajadustega lapsed
Töö personaliga
Psüühilise ja füüsilise häirega lapsed
Läbipõlemise vältimine
Konfliktide lahendamised
Psüühikahäired
Vaimupuue
Seksuaalsus
Psüühikahäiretest
Rohkem abiotsimisvõimalusi endale ja lastele
Psüühikahäired
Teismelistega suhtlemine
Isikuandmete kaitse
Seadused ja enda õigused (töötajate madal väärtustamine juhtkonna poolt)
Konfidentsiaalsusest töös kliendiga (lapsega)
Tugipere ja asenduskodu koostöövõimalustest
Teismeliste sõltuvusprobleemid
Puuetega laste eripärad/käitumine
Puudega lapsed
Rohkem sõltuvustest
Õpiraskustest
Sotsiaalpedagoogikat rohkem
11-12.aastaste laste kasvatusprobleemid
Teismelised
Käitumishäired
Meeleoluhäired
Teismeliste probleemid (vargus, valetamine, joomine) (6x)
Hüperaktiivsed lapsed
Kuidas olla parem kasvataja?

Teismelisega suhtlemine
Lastega tegelemine lastekodus, kelle taustast teab vähe
Hüperaktiivsed lapsed
Lapsega kontakti saavutamine
Lapse ettevalmistamine iseseisvaks eluks, rohkem praktilisi näiteid, kuidas lapsi kasvatada ja rasketes olukordades käituda
Teemad, mis ei puudutanud lastekodulapsi oleks võinud olla lühemad
Kuidas panna õppima käitumisraskustega laps?
Sotsiaalpedagoogika
Meeskonnakoolitus
Erivajadustega lapsed (3x)
Alkoholisõltuvusest
Enesekehtestamine
Eneseabi
Puudega ja normaalse intellektuaaliga lastekodulaste omavahelise seksuaalkäitumise eetika ja normid
Kuidas käituda vägivaldse normaalse lapsega
Seadusandlusest
Laste seksuaalsus
Lastevaheline vägivald
Käitumisprobleemidega lapse
Nõustamistehnikad
Seadusandlusest
Lõputöö analüüs
Suhtlemisest lastekaitsjatega ja KOV-idega
Empaatiavõimest
Rohkem lastega seotud konkreetsete teemade arutamist
Laste häired
Käitumishäiretega lapsed
Käitumishäired lastel
Käitumishäired
Asenduskodu kasvatusala töötajate läbipõlemise vältimisest
Hüperaktiivsed lapsed
Haigetest lastest
Sügavast vaimupuudest
Lapse toimetulekust oma minevikuga
Käitumishäirega lapsed (4x)
Puudega lapsed
Puudega lapsed
Laste vägivaldsus (2x)
Vaimupuudega lapsed
Vaimupuuded
Asenduskodule keskendumisest
Töötaja õigused
Füüsilise puudega väikelapsed
Lapsekodulapse võrgustik
Eripedagoogikast
Vaimupuudega lapsed
Erivajadustega lapsed (6x)
Eripedagoogikast
Meeskonnatöö

Seksuaalkasvatuse
Vabadus = vastutus - kuidas seda lastele selgeks teha?
Väärtuskonfliktidest lastekodus
Lastekodu töö efektiivsus, et lapsed sinna ei satuks
Kuidas toimub elu peremajades?
Grupijuhi rollist
Millal hakatakse väärtustama kasvataja tööd?
Kuidas seadustest kasvatajale kasu on?
Autistlikud lapsed
Kes on asenduskodu kasvataja?
Kuidas võrgustikutööd teadlikkust tõsta?
Enesekehtestamine
Perekasvatava rollist juhtumitöös
Õigele probleemile keskendumise oskus
Toimetulek väga keeruliste juhtumitega
Ametliku eeskostja rollist
PRIDE koolitusest
Hüperaktiivsed lapsed
Autistlikud lapsed
Juhtimisalasest koolitusest
Meeskonnatööst (4x)
Motiveerimisest (3x)
Erivajadusega lapsed
Erivajadused
Ühistegevuse tulemlikkusest
Laste medikamendid
Sõltuvustest (sh ekraanisõltuvus)
Hüperaktiivsed lapsed
Distantne noore ja töötaja vahel?
Noortest, kes on asenduskodust ellu astunud, nende elukäik
agressiivsed lapsed
lapse enesehinnangu tõstmine
Kuidas lastekodus lastele kasulik olla
Laste motiveerimisest
kuhu pöörduda vaimupuudega ja hiljuti trauma üle elanud lapsega? kust abi lapsele?
Supervisioonist
Probleemsed lapsed
Tugiisiku koolitus
Pedagoogika
Vägivaldsed kliendid
Pedagoogika
Kriisilukordadest
Liitpuudega lapsed
Suhted kolleegidega
Enesehävituslik käitumine
Seadusandlusest
Vaimupuudega lapsed
Teistest lastekodudest
Käitumisraskustega lapsed
Teismeliste psühholoogilised eripärad
Piiride seadmine
Teismeliste suhtlemine ja tegelemine (3x)
Puueteega lapsed
Soovituslik kirjandus

Käitumisraskusega lapsed
Erivajadustega lapsed
Koolieelikud
Geneetika, geneetilised haigused
Stress
Läbipõlemise vältimine
Depressioon
Kuidas lapse probleeme nõ. välja juurida
Teiste lastekodude kogemused
Kuidas lapsi "nõiarangist" päästa?
Vaimupuudega lapsed
Abikasvatavate vaatepunktist ja rollist
Hoolekande struktuurist
Psüühika- ja käitumishäirete ravist
Noorte seksuaalkäitumisest
Rohkem seost lastekodude igapäevaga
Puudega lapsed
Erivajadusega lapsed
Psühholoogia
Vägivaldsus
Kuidas täpsemalt eneseanalüüsi rakendada
Erivajadustega lapsed
Puudega lapsed
Puueteega laste õigustest
Puueteega lastele lähenemine, tema mõistmine
Kõnetu laps
Erivajadustega lapse mõistmine
Enesekehtestamine
Jonniva lapsega tegelemine
Tööpäeva normeerimisalused
Konfliktide lahendamised
Vaimupuudega lapsed
Asenduskodu lapsed
Erivajadustega lapsed
Erivajadustega laste konfliktid
Erivajadustega lapsed
Läbipõlemise vältimine
Suhtlemispsühholoogia
Esmatasandi nõustamine
Traumat kogenud lapsed
Seadusest tulenevaid õigusi, kohustusi, võimalusi lastele piiride seadmisel
erivajadustega laste arengukasvu stimuleerimine
kaasaegsetes tingimustes
Seadused ja enda õigused
Eripedagoogikast

LISA 2. Šotimaa asenduskodu kasvatajatele suunatud õppekava täpsem õppekava

- Professionaalsed väärtused ja personaalne pühendumus
 - Praktikud jagavad eetilist väärtuste ja põhimõtete raamistikku
 - Praktikud väljendavad ja demonstreerivad pühendumust laste ja noorte õigustele, kelle eest nad vastutavad
 - Praktikud väärtustavad ennast ja teisi võttes vastutuse oma professionaalse arengu ja heaolu eest panustatud teiste arengusse ja heaolusse, kellega nad töötavad
 - Praktikud väärtustavad ja austavad lapsevanemaid, hooldajaid, perekondasid, kogukondasid ja teisi agentuure ja koostööpartnereid, kellega praktikud töötavad.
- Professionaalsed teadmised ja mõistmine
 - Praktikud mõistavad lapseõlve, mis toetab altpoolt nende praktikaid ja panustab teistega koostööle.
 - Praktikutel on teadmised ja kriitiline mõistmine laste ja noorte arengust ja õppimisest ning teguritest, mis neid mõjutavad
 - Praktikud demonstreerivad laste ja noorte õiguste ning nendest tulenevate nõuete kriitilist mõistmist
 - Praktikud mõistavad teenusel kasutatavaid organisatsiooni raamistikke ja tööpraktikaid, mida kasutatakse, et toetada laste mängu, vaba aja veetmist ja õppimisvõimalusi.
 - Praktikud mõistavad teooriaid ja põhimõtteid, mis on vajalikud, et analüüsida ja hinnata teenusel kasutatavaid raamistikke ja tööpraktikaid.
 - Praktikud mõistavad peamised kohalike, riiklike ja rahvusvaheliste süsteemide tunnuseid, poliitikaid, praktikaid ja seadustest tulenevaid nõudeid, mis on olulised pakutava teenuse puhul.
 - Praktikud mõistavad teenuse ulatust ja asenduskodu kasvataja rolle ja vastutusi selles.
 - Praktikud mõistavad teiste professionaalide panust teenusesse kui teistesse kohustuslikesse kui ka vabatahtlikesse teenustesse.
 - Praktikud mõistavad juhtimise põhimõtteid, teooriaid ja kontseptsioone, mis on olulised nende rolli jaoks.
 - Praktikutel on teadmised ja vajalik mõistmine, et toetada tõenduspõhist praktikat
- Professionaalsed oskused ja võimed

- Praktikud tagavad positiivsed ja hoolitsevad suhted iga lapse ja noorega kui ka lapsele või noorele olulise inimesega, kellega on tal hea suhe (sh vanemad, hooldajad, pere ja sõbrad)
- Praktikud juhivad ja panustavad keskkonna arendamisse, mis on hoolitsev, hellitav (*nurturing*), turvaline ja kaasav.
- Praktikud koordineerivad ja juhivad tasakaaluka ja paindliku tegevuste programmi, mis toetab arengut ja õppimist ning mis julgustab lastel ja noortel olema tervislik, aktiivne, suunatud saavutustele, austatud ja vastutav.
- Praktikud kasutavad professionaalset refleksiooni praktika pidevaks täiendamiseks.
- Praktikud juhivad ja toetavad meeskonnatööd ja koostööd.
- Praktikud juhivad ja toetavad teisi töötamisel vanemate, hooldajae, pere ja kogukondadega.
- Praktikud juhivad ja teevad koostööd teiste agentide ja oluliste teenustega, et ehitada ja arendada teenuseid.
- Praktikud juhivad, koordineerivad ja toetavad hoolduse planeerimist ja edasiminekut.
- Praktikud haldavad informatsiooni ja selle esitamist
- Praktikud toetavad ja juhivad laste ja noorte üleminekuid elus (sh hoolduse jooksul ja pärast asendushooldusest lahkumist) (Scottish Social Services Council, 2013).

LISA 3. Asenduskodu töötajate veebiküsitluse ankeet

Lugupeetud vastaja!

Tervise Arengu Instituut on 2016. aastal koostamas uusi asenduskodu kasvatajate koolituskavasid, millega seoses uuendame ka informatsiooni asenduskodu töötajate koolitusvajaduste osas, et õppekavad vastaksid parimal moel Teie vajadustele. Oleme asenduskodu kasvatajate koolitusvajadusi uurinud ka varasemalt (2012), kuid palume Teie täiendavat arvamust, kuna vajadused koolituste osas võivad olla viimase 4 aastaga muutunud. Teie vastuseid arvestame olemasoleva asenduskodu kasvatusala täiendkoolituste ümberkorraldamisel kui ka uute koolituste planeerimisel, mis vastaks paremini Teie kui asenduskodu töötaja ootustele ja vajadustele.

Teie vastuseid töödeldakse ja esitatakse anonüümselt üldistatud kujul ehk Teie vastuseid ei ole võimalik siduda teie isikuga.

Oleme väga tänulikud Teie vastuste eest!

A01. Mis on Teie tööpositsioon asenduskodus? Märkige sobiv vastus ristiga sobiva variandi järel

1	Abikasvataja	
2	Nooremkasvataja	
3	Kasvataja	
4	Usalduskasvataja	
5	Vanemkasvataja	
6	Perevanem	
7	Peretädi	
8	Juhataja	
9	Sotsiaaltöötaja	
10	Sotsiaaltöötaja abi	
11	Abipersonal (kokk, koristaja jms)	
Muu? Positsiooni täpsustus?		

A02. Millist tüüpi asendushoolduse asutuses Te töötate? Märkige sobiv vastus ristiga sobiva variandi järel

Asenduskodu	
Turvakodu	
Perekodu	
Noortekodu	
Muu?	

A1. Millistes valdkondades vajate Te enim koolitusi asenduskodus töötamisel? Nimetage vabas vormis teemasid (nt. teismelistega tegelemine, tervislik toitumine jne).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

A2. Järgnevalt on erinevate rahvusvaheliste uuringute alusel välja toodud 15 valdkonda, mille tundmine on asenduskodus töötamisel vajalik ja oluline. Samas ei pruugi need teemad olla kõigi asenduskodu töötajat jaoks samaväärselt vajalikud. Palun järjestage need teemad vastavalt sellele, kui vajalik on vastava valdkonna tundmine Teie IGAPÄEVA TÖÖS.

Märkige number 1 kõige vajalikuma kuni number 15 kõige ebavajalikuma teemavaldkonna järele.

Valdkond	Jrk. nr
Lapse areng ja selle mõistmine	
Lastele sobilikud eakohased tegevused ja laste eest hoolitsemine	
Toimetulek stressi- ja kriisiolukorras	
Laste tervis ja turvaline keskkond	
Töötamine füüsilise ja/või vaimse puudega lastega	
Töötajate enesekaitse füüsilise vägivalga korral	
Mitmekeelsed lapsed	
Seksuaalkasvatus ja selle õpetamine lastele	
Lapse väärkohtlemise tunnused ja mõju	
Lapse nõustamine	
Meeskonnatöö asenduskodus	
Asendushooldust puudutavad seadused, õigused ja regulatsioonid	
Esmaabi ja lapse elustamine	
Ametikasv ja eneseanalüüs	
Asenduskodu igapäevaelu korraldamine	

A3. Mõni töö juures vajalik teema tundub Teie jaoks tõenäoliselt juba selge, samas kui mõnel teisel teemal võite soovida täienduskoolitusi. Palun järjestage need teemad uuesti vastavalt sellele kui

väga vajate Te selles valdkonnas TÄIENDUSKOOLITUSI. Märkige number 1 kõige enam koolitust vajava kuni number 15 kõige vähem koolitust vajava teemavaldkonna järele.

Valdkond	Jrk. nr
Lapse areng ja selle mõistmine	
Lastele sobilikud eakohased tegevused ja laste eest hoolitsemine	
Toimetulek stressi- ja kriisiolukorras	
Laste tervis ja turvaline keskkond	
Töötamine füüsilise või vaimse puudega lastega	
Töötajate enesekaitse füüsilise vägivalla korral	
Mitmekeelsed lapsed	
Seksuaalkasvatus ja selle õpetamine lastele	
Lapse väärkohtlemise tunnused ja mõju	
Lapse nõustamine	
Meeskonnatöö asenduskodus	
Asendushooldust puudutavad seadused, õigused ja regulatsioonid	
Esmaabi ja lapse elustamine	
Ametikasv ja eneseanalüüs	
Asenduskodu igapäevaelu korraldamine	

A4. Paljudel neist teemadest Te olete juba TÄIENDUSKOOLITUST SAANUD? Märkige rist sobiva variandi järele

Valdkond	Olen saanud koolitust
Lapse areng ja selle mõistmine	
Lastele sobilikud eakohased tegevused ja laste eest hoolitsemine	
Toimetulek stressi- ja kriisiolukorras	
Laste tervis ja turvaline keskkond	
Töötamine füüsilise või vaimse puudega lastega	
Töötajate enesekaitse füüsilise vägivalla korral	
Mitmekeelsed lapsed	
Seksuaalkasvatus ja selle õpetamine lastele	
Lapse väärkohtlemise tunnused ja mõju	
Lapse nõustamine	
Meeskonnatöö asenduskodus	
Asendushooldust puudutavad seadused, õigused ja regulatsioonid	
Esmaabi ja lapse elustamine	

Ametikasv ja eneseanalüüs	
Asenduskodu igapäevaelu korraldamine	

A5. Kui sageli ilmneb probleeme Teie töös järgmistes valdkondades? Tõmmake ring ümber sobivale vastusevariandile

		Mitte kunagi	Väga harva	Harva	Sageli	Väga sageli	Raske öelda
1	Laste eest hoolitsemine	1	2	3	4	5	9
2	Lastega suhtlemine	1	2	3	4	5	9
3	Laste käitumine	1	2	3	4	5	9
4	Laste käitumise mõistmine	1	2	3	4	5	9
5	Laste õiguste tagamine	1	2	3	4	5	9
6	Laste vaimne puue	1	2	3	4	5	9
7	Laste füüsiline puue	1	2	3	4	5	9
8	Suur töökoormus	1	2	3	4	5	9
9	Töötingimused (tööruumid, vahendid, töökeskkond jms)	1	2	3	4	5	9
10	Kolleegide vähesed oskused ja teadmised	1	2	3	4	5	9
11	Asenduskodu töötajate pidev vahetumine	1	2	3	4	5	9
12	Asenduskodu töötajate omavaheline koostöö	1	2	3	4	5	9
13	Suhtlemine laste bioloogiliste vanematega	1	2	3	4	5	9
14	Juhtkonna tegevus, otsused jms	1	2	3	4	5	9
15	Enda puudulikud oskused/teadmised	1	2	3	4	5	9
16	Töö tasustamine	1	2	3	4	5	9
Muu?							

OSALEMINE KOOLITUSTEL

A91. Kas Te olete läbinud 160 tunnise asenduskodu kasvatusala täienduskoolituse? Märkige rist sobiva variandi järele

Jah, olen	
Ei ole	

A92. Jah puhul → Millise asenduskodu kasvatusala täienduskoolituse Te läbisite? Märkige rist sobiva variandi järele

Sotsiaaltöö täiendkoolitus (160t)	
Pedagoogika täiendkoolitus (160t)	
Sotsiaaltöö ja pedagoogika täiendkoolitus (160t)	

A93. JAH puhul → Millal Te täienduskoolituse läbisite? Märkige rist sobiva variandi järele

Läbisin koolituse _____ aastal.

A94. Ei puhul → Mis on olnud takistuseks kasvatusala TÄIENDUSKOOLITUSE läbimisel?

.....

.....

.....

A6. Mitmel koolitusel olete te osalenud viimase aasta jooksul (v.a TAI asenduskodu kasvatajate sotsiaaltöö/pedagoogika täiendkoolitusel). Märkige koolituste arv punktirile.

Olen osalenud _____ koolitusel viimase aasta jooksul.

A8. Kui olete viimasel aastal koolitustel osalenud → Kui olete osalenud koolitustel, siis kes selle korraldas ja mis teemadel on koolitused olnud?

.....

.....

.....

.....

A9. Kui sageli on järgmised põhjused takistanud või muutnud keeruliseks koolitustel osalemise? Tõmmake ring ümber sobivale vastusevariandile

		Mitte kunagi	Harva	Sageli	Väga sageli	Raske öelda
1	Ajapuudus	1	2	3	4	9
2	Suur töökoormus	1	2	3	4	9
3	Info kättesaadavus koolituse kohta	1	2	3	4	9
4	Koolituse toimumispaik	1	2	3	4	9
5	Transport koolitusele	1	2	3	4	9
6	Ööbimisvõimalus koolituse ajal	1	2	3	4	9
7	Asenduskodu juhtkond	1	2	3	4	9
8	Koolituste läbimise nõudmised	1	2	3	4	9
Muu?						

A99 → Kui leidsite, et koolituste toimumispaik on sagedaseks probleemiks, siis kus võiksid asenduskodu kasvatajate koolitused toimuda?

Asenduskodu kasvatajatele mõeldud täiendkoolitused võiksid toimuda

.....

.....

.....

KOOLITUSTE KORRALDUS

A10. Kui meeldivad on teie jaoks järgmised õppemeetodid erinevatel koolitustel? Tõmmake ring ümber sobivale vastusevariandile

		Üldse ei meeldi	Ei meeldi	Meeldib	Väga meeldib	Raske öelda
1	Loeng	1	2	3	4	9
2	Arutelu/seminar	1	2	3	4	9
3	Rühmatöö/grupitöö	1	2	3	4	9
4	Rollimängud	1	2	3	4	9
5	Õppefilmid	1	2	3	4	9
6	Iseseisev töö (nt. materjalide lugemine, kirjutamine jms)	1	2	3	4	9
7	Õppekäigud/ekskursioonid	1	2	3	4	9
8	Veebikoolitus	1	2	3	4	9
Muu?						

A11. Milline oleks Teie arvates ideaalne koolitus? Palun kirjeldage!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

RAHULOLU

A12. Millisel määral nõustuste järgnevate väidetega? Tõmmake ring ümber sobivale vastusevariandile

	Ei ole üldse	Ei ole nõus	Nii ja naa	Nõus	Täiesti nõus	Raske öelda

	nõus					
Minu elutingimused on väga head	1	2	3	4	5	9
Ma olen oma eluga rahul	1	2	3	4	5	9
Ma olen saavutanud elus kõik mida olen soovinud	1	2	3	4	5	9
Kui ma saaksin elu uuesti alustada, ei muudaks ma eriti midagi	1	2	3	4	5	9

A13. Kui rahul Te olete oma...? Tõmmake ring ümber sobivale vastusevariandile

	Pole üldse rahul	Ei ole rahul	Nii ja naa	Rahul	Väga rahul	Raske öelda
...tööga üldiselt	1	2	3	4	5	9
...kolleegidega	1	2	3	4	5	9
...tööülesannetega	1	2	3	4	5	9
...töökoormusega	1	2	3	4	5	9
...töökeskkonnaga	1	2	3	4	5	9

A14. Lõpetage laused nii nagu peate sobivaks. Kirjutage vastus punktiirile.

Asenduskodu peamine eesmärk on

.....

.....

.....

TAUSTAINFO

B1. Kui vana Te olete? Märkige vastus täisaastates.

Olen aastane.

B2. Mis sugu Te olete? Märkige rist sobiva variandi järelle

Mees	☐
Naine	☐

B3. Mis on Teie kõrgeim lõpetatud haridustase? Märkige rist sobiva variandi järelle

1.	Põhiharidus	☐
2.	Kutseharidus põhihariduse baasil	☐
3.	Kutsekeskharidus	☐
4.	Üldkeskharidus	☐
5.	Kutseharidus keskhariduse baasil	☐
6.	Rakenduskõrgharidus	☐
7.	Bakalaureusekraad	☐
8.	Magistrikraad	☐

9	Doktorikraad	

B4. Kutse-/kõrghariduse → Mis eriala Te omandasite?

.....

B5. Millises piirkonnas Te elate? Märkige sobiv vastus ristiga sobiva variandi järel

1	Põhja-Eesti (Harju maakond)	
2	Lõuna-Eesti (Jõgeva, Põlva, Tartu, Viljandi, Valga või Võru maakond)	
3	Lääne-Eesti (Hiiu; Lääne, Saare või Pärnu maakond)	
4	Kesk-Eesti (Järva, Lääne-Viru või Rapla maakond)	
5	Kirde-Eesti (Ida-Virumaa)	

B6. Kaua Te olete töötanud praeguses asenduskodus? Märkige rist sobiva variandi järel

0-6 kuud	
6-12 kuud	
1 – 3 aastat	
3 – 5 aastat	
5 – 7 aastat	
7+ aastat	

Lisa 4. TURVAKODUTÖÖTAJATE ANKEET

Lugupeetud vastaja!

Alates aastast 2020 muutub turvakodude töötajatele vajalikuks läbida ilma pedagoogilise, psühholoogia- või sotsiaaltöölase riiklikult tunnustatud kutse- või kõrgharidus Tervise Arengu Instituudis korraldatud asenduskodu kasvatusala töötajatele mõeldud 160h täiendkoolitus(ed). Praegu toimub uue täiendkoolituse kokkupanek ning on võimalus kujundada uus koolitus nii, et see käsitleks ka turvakodude töötajate erilisi koolitusvajadusi. Seega on hädavajalik teada saada millised teemad on just turvakodude töötajatele väga vajalikud ning mida peaks koolitus neile eraldi pakkuma. Sellega väldime olukorda, kus kohustuslik koolitus pakub vähe tuge ja abi turvakodude töötajatele, sest on suunatud liigselt asenduskodude töötajatele.

Teie vastuseid töödeldakse ja esitatakse anonüümselt üldistatud kujul ehk Teie vastuseid ei ole võimalik siduda teie isikuga.

Oleme väga tänulikud Teie vastuste eest!

KOOLITUSVAJADUS

1. Millistes valdkondades vajate Te enim koolitusi turvakodus töötamisel? Nimetage vabas vormis teemasid.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Erinevates allikates ja uuringutes on välja toodud teemavaldkonnad, mida peaksid vanemliku hoolitsuseta lastega tegelevad töötajad teadma. Palun järjestage allolevad teemavaldkonnad vastavalt sellele kui väga vajate Te selles valdkonnas TÄIENDUSKOOLITUSI. Märkige number 1 kõige vajalikuma kuni number 15 kõige ebavajalikuma teemavaldkonna järele.

Valdkond	Jrk. nr
Lapse areng ja selle mõistmine	
Lastele sobilikud eakohased tegevused ja laste eest hoolitsemine	
Toimetulek stressi- ja kriisiolukorras	
Laste tervis ja turvaline keskkond	
Töötamine füüsilise ja/või vaimse puude või käitumiseraskusega lastega	
Töötajate enesekaitse füüsilise vägivalla korral	
Mitmekeelsed lapsed	

Seksuaalkasvatus ja selle õpetamine lastele	
Lapse väärkohtlemise tunnused ja mõju	
Lapse nõustamine	
Meeskonnatöö asenduskodus	
Turvakodu puudutavad seadused, õigused ja regulatsioonid	
Esmaabi ja lapse elustamine	
Ametikasv ja eneseanalüüs	
Turvakodu igapäeva elu korraldamine	

3. Kui sageli ilmneb probleeme Teie töös järgmistes valdkondades? Tõmmake ring ümber sobivale vastusevariandile

		Mitte kunagi	Väga harva	Harva	Sageli	Väga sageli	Raske öelda
1	Laste eest hoolitsemine	1	2	3	4	5	9
2	Lastega suhtlemine	1	2	3	4	5	9
3	Laste käitumine	1	2	3	4	5	9
4	Laste käitumise mõistmine	1	2	3	4	5	9
5	Laste õiguste tagamine	1	2	3	4	5	9
6	Laste vaimne puue	1	2	3	4	5	9
7	Laste füüsiline puue	1	2	3	4	5	9
8	Suur töökoormus	1	2	3	4	5	9
9	Töotingimused (tööruumid, vahendid, töökeskkond jms)	1	2	3	4	5	9
10	Kolleegide vähesed oskused ja teadmised	1	2	3	4	5	9
11	Turvakodu TÖÖTAJATE pidev vahetumine	1	2	3	4	5	9
12	Turvakodu LASTE kiire vahetumine	1	2	3	4	5	9
12	Turvakodu töötajate omavaheline koostöö	1	2	3	4	5	9
13	Suhtlemine lapse bioloogiliste vanematega	1	2	3	4	5	9
14	Juhtkonna tegevus, otsused jms	1	2	3	4	5	9
15	Enda puudulikud oskused/teadmised	1	2	3	4	5	9
16	Töö tasustamine	1	2	3	4	5	9
Muu?							

OSALEMINE KOOLITUSTEL

4. Kas Te olete läbinud ka juba 160 tunnise asenduskodu kasvatusala täienduskoolituse?

Jah, olen	
Ei ole	

5. Kui sageli on järgmised põhjused takistanud või muutnud keeruliseks erinevatel koolitustel osalemise?

		Mitte kunagi	Harva	Sageli	Väga sageli	Raske öelda
1	Ajapuudus	1	2	3	4	9
2	Suur töökoormus	1	2	3	4	9
3	Info kättesaadavus koolituse kohta	1	2	3	4	9
4	Koolituse toimumispaik	1	2	3	4	9
5	Transport koolitusele	1	2	3	4	9
6	Ööbimisvõimalus koolituse ajal	1	2	3	4	9
7	Asenduskodu juhtkond	1	2	3	4	9
8	Koolituste läbimise nõudmised	1	2	3	4	9
Muu?						

KOOLITUSTE KORRALDUS

6. Milline oleks Teie arvates ideaalne koolitus? Palun kirjeldage!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

RAHULOLU

10. Kui rahul Te olete oma...?

	Pole üldse rahul	Ei ole rahul	Nii ja naa	Rahul	Väga rahul	Raske öelda
...tööga üldiselt	1	2	3	4	5	9
...kolleegidega	1	2	3	4	5	9
...tööülesannetega	1	2	3	4	5	9
...töökoormusega	1	2	3	4	5	9
...töökeskkonnaga	1	2	3	4	5	9

TAUSTAINFO

A1. Kui vana Te olete? Märkige vastus täisaastates.

Olen

A2. Mis sugu Te olete?

Mees	
Naine	

A3. Mis on Teie kõrgeim lõpetatud haridustase?

1.	Põhiharidus	
2.	Kutseharidus põhihariduse baasil	
3	Kutsekeskharidus	
4	Üldkeskharidus	
5	Kutseharidus keskhariduse baasil	
6	Rakenduskõrgharidus	
7	Bakalaureusekraad	
8	Magistrikraad	
9	Doktorikraad	

A3a→ Mis eriala Te omandasite?

.....

A4. Kaua Te olete töötanud praeguses turvakodus?

0-6 kuud	
6-12 kuud	
1 – 3 aastat	
3 – 5 aastat	
5 – 7 aastat	
7+ aastat	